

ULOGA OBITELJSKE MEDIJACIJE U PROCESU RJEŠAVANJA SPORNIHOBITELJSKIH PITANJA KOD UVJETNO OTPUŠTENIH OSUĐENIKA Uloga obiteljske medijacije u procesu rješavanja spornih obiteljskih pitanja kod u ...

Potočki, Helena

Postgraduate specialist thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:189090>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Helena Potočki

**ULOGA OBITELJSKE MEDIJACIJE U
PROCESU RJEŠAVANJA SPORNIH
OBITELJSKIH PITANJA KOD UVJETNO
OTPUŠTENIH OSUĐENIKA**

Završni rad

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

POSLIJEDIPLOMSKI SPECIJALISTIČKI STUDIJ OBITELJSKA MEDIJACIJA

Helena Potočki

**ULOGA OBITELJSKE MEDIJACIJE U
PROCESU RJEŠAVANJA SPORNIH
OBITELJSKIH PITANJA KOD UVJETNO
OTPUŠTENIH OSUĐENIKA**

Završni rad

Mentor: Izv.prof.dr.sc. Vanja Branica

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OSNOVNE ODREDNICE UVJETNOG OTPUSTA	5
3. PROBACIJSKA SLUŽBA U HRVATSKOJ	7
3.1. Prikaz probacijskih poslova	9
3.2. Uloga probacije u provođenju uvjetnog otpusta.....	14
3.3. Osobe uključene u probaciju i uvjetno osuđene osobe.....	17
4. POVRATAK ZATVORENIKA U OBITELJ	19
5. POSTUPAK OBITELJSKE MEDIJACIJE	24
5.1. Pojmovno određenje obiteljske medijacije.....	25
5.2. Prikaz osnovnih pretpostavki i načela obiteljske medijacije	26
5.3. Provedba postupka obiteljske medijacije.....	28
5.4. Vještine u obiteljskoj medijaciji	30
6. MOGUĆNOST PRIMJENE OBITELJSKE MEDIJACIJE U PROBACIJI	33
7. PROVEDBA OBITELJSKE MEDIJACIJE U OBITELJI UVJETNO OTPUŠTENOG OSUĐENIKA-PRIMJER IZ PRAKSE OBITELJSKE MEDIJACIJE	35
7.1. Kratki prikaz sadržaja slučaja.....	35
7.2. Mogućnost primjene obiteljske medijacije u konkretnom slučaju po fazama medijacijskog procesa	36
8. ZAKLJUČAK	44
LITERATURA	47
SAŽETAK	51
ABSTRACT	52
PRILOG – IZJAVA O AUTORSTVU	53

1. UVOD

Obiteljski sukobi i pojava nesuglasica i spornih pitanja u obiteljskom životu svakodnevica su u brojnim kućanstvima. Načini na koji se članovi obitelji ponašaju u situacijama sukoba utječu na mogućnosti postizanja dogovora, rješavanja sukoba, međusobne odnose i kvalitetu obiteljskog života. Okolnost boravka jednog člana obitelji u zatvoru i njegov povratak u obitelji po uvjetnom otpustu utječe na dinamiku obiteljskih odnosa, reorganizaciju obiteljskog života, a u tom procesu i pojavu obiteljskih sukoba. Kako probacijski službenici često ulaze i u obitelj uvjetno otpuštenih osuđenika i time imaju uvid u obiteljske odnose i sukobe koji se pojavljuju među članovima obitelji, otvara se mogućnost za primjenu obiteljske medijacije kao postupka koji je usmjeren na rješavanje spornih pitanja u obiteljima i u okviru sustava pravosuđa.

Uvjetni otpust provodi se u okviru kaznenopravnog sustava u kojem proces pregovaranja i medijacije nije nepoznanica. Dapače, medijacija se potiče kroz postupke temeljene na načelima restorativne pravde i rekonstruktivnog pristupa kao što je izvansudska nagodba između žrtve i počinitelja kaznenog djela. Preporuka R (2018)8 Vijeća ministara državama članicama o restorativnoj pravdi u kaznenim stvarima u pravilu 3. navodi da „restorativna pravda podrazumijeva svaki proces koji omogućuje onima koji su oštećeni kaznenim djelom i onima koji su odgovorni za tu štetu, ako slobodno pristanu, da aktivno sudjeluju u rješavanju pitanja koja proizlaze iz kaznenog djela, uz pomoć obučene i nepristrane treće strane“. Time se potiče medijacija u kaznenopravnom sustavu kao alternativa tradicionalnom poimanju uloge kažnjavanja počinitelja i načinu provedbe pravosudnih postupaka. U Hrvatskoj je izgrađena izvansudska nagodba kada se radi o maloljetnim i mlađe punoljetnim počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela. Postupak se provodi s ciljem postizanja dogovara između počinitelja i oštećenog koji je prihvatljiv za obje strane (Koren Mrazović, Koller Trbović i Žižak, 2003.). Takvim postupkom potiče se preuzimanje odgovornosti počinitelja kaznenog djela za ponašanje te naknadu štete koja je nastala protupravnim ponašanjem. Provedba je moguća i prije i za vrijeme izvršenja zavodske odgojne mjere, ukoliko je maloljetnik u pitanju, a naglasak je osim na naknadi štete i na učenju odgovornosti i konstruktivnog načina rješavanja sukoba. Ukoliko se postupak provodi tijekom prelaska iz institucionalnog okruženja u zajednicu tada cilj može biti osnaživanje i izgradnja socijalne mreže u zajednici u što svakako pripada i obiteljsko okruženje (Žižak, 2006.). Provedbom postupaka koji se temelje na načelima restorativne pravde potiče se komunikacija žrtve i počinitelja i nadilazi se postupak naknade štete s obzirom na učinke koje ima za žrtvu, počinitelja i za zajednicu (Maršavelski i Ivanušić,

2021.). Postupci koji se temelje na načelima restorativne pravde danas se provode u većem broju zemalja u različitim područjima kao što su trgovački sporovi, međunarodni sporovi, obrazovni sustav te vezano uz postupak razvoda braka (Maršavelski i Ivanušić, 2021.). Kada se medijacija provodi u postupcima razvoda braka tada govorimo specifično o provedbi obiteljske medijacije. U hrvatskom kontekstu opisana je provedba obiteljske medijacije u postupcima vezanim uz razvod braka kroz prizmu pravnog instituta uvedenog u Obiteljski zakon 2015. godine i podrške obiteljima u kriznoj situaciji, što razvod braka svakako jest, (npr. Majstorović, 2017. i Čulo Margaletić, 2021.) te kroz psihosocijalnu perspektivnu provedbe u sustavu socijalne skrbi (npr. Breber i Sladović Franz, 2014. i Sladović Franz, 2005.). Provedba obiteljske medijacije u obiteljskim sporovima potiče se Direktivom o nekim aspektima mirenja u građanskim i trgovačkim stvarima 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2008. zbog povećanog broja obiteljskih sporova, visokih ekonomskih troškova za zajednicu i državu, zbog štetnih posljedica za obitelj i potrebe osiguranja zaštite interesa i dobrobiti djece. Obiteljskom medijacijom potiče se pregovaranje koje može imati preventivni učinak da obiteljski sukobi ne eskaliraju. Navedena Direktiva u čl. 3 definira obiteljsku medijaciju kao: „Strukturirani proces u kojem dvije ili više strana u sporu namjeravaju samostalno, na dobrovoljnoj bazi, postići sporazum o rješavanju spora uz pomoć medijatora. Proces može biti iniciran od samih strana ili predložen ili naređen od strane suda ili propisan zakonom države članice. Medijator je bilo koja treća osoba koja je zatražena da provede medijaciju na uspješan, nepristran i kompetentan način, neovisno o denominaciji ili profesiji... i neovisno o načinu na koji je trećoj osobi dodijeljeno ili zahtijevano da provede medijaciju“. Kao što je vidljivo iz Direktive ali i suvremenog hrvatskog zakonodavstva, potiču se alternativni načini rješavanja građanskih i kaznenih sporova. Specifično u području obiteljskih odnosa potiče se planiranje i razvoj socijalnih usluga namijenjenih obiteljima koje su usmjerene na sporazumno rješavanje obiteljskih sukoba te postupke kojima se može preventivno djelovati u obitelji s ciljem sprječavanja eskalacije sukoba uz istovremeno osnaživanje članova obitelji za preuzimanje kontrole i odgovornosti u ostvarivanju obiteljskog života.

S obzirom da je medijacija u kaznenim postupcima opisana i razrađena, cilj je ovog rada usmjeriti se na mogućnosti primjene obiteljske medijacije tijekom provedbe probacijskih poslova kod uvjetnog otpusta zatvorenika. U tom smislu važno je naglasiti kao se obiteljskom medijacijom može: 1. potaknuti konstruktivnu komunikaciju među članovima obitelji s ciljem rješavanja spornih pitanja, 2. potaknuti pregovaranje o spornim pitanjima polazeći od identificiranih potreba i interesa svih članova obitelji te dolaženje do rješenja koje će ih

zadovoljiti na najbolji mogući način i 3. potaknuti i osnažiti članove obitelji za korištenje konstruktivnih načina rješavanja sukoba. Tako bi i primjena obiteljske medijacije u okviru probacijske službe, od strane probacijskih službenika educiranih za provedbu obiteljske medijacije, imala preventivni učinak, odnosno primijenila bi se u okviru psihosocijalne pomoći i podrške s ciljem rješavanja problema pregovaranjem i postizanjem dogovora među članovima obitelji o spornim pitanjima kako bi se prevenirala eskalacija sukoba i njihovo rješavanje u sudskim postupcima. Također, eskalacija obiteljskih sukoba kao i njihova učestalost može se negativno odraziti i na funkcioniranje osuđenika po uvjetnom otpustu te biti još jedan rizični čimbenik za pojavu kaznenog recidiva.

Polazeći od teorije osnaživanja koja predstavlja suvremeni pristup u psihosocijalnom radu potrebno je razvijati različite intervencije i usluge pomoći i podrške članovima obitelji da se nose sa stresorima i krizama. Odlazak jednog člana obitelji na izdržavanje kazne zatvora ili povratak osuđenika u obitelj djeluje kao stresni čimbenik te postoji povećan rizik od narušavanja ukupnih obiteljskih odnosa te odnosa roditelja i djece. Učinci zatvaranja ne pogađaju samo zatvorenika, već i djecu i članove obitelji zatvorenih osoba (Brkić, 2013; Maloić, 2013). Odlazak člana obitelji na izdržavanje kazne zatvora zahtjeva prilagodbu svih članova obitelji na novonastalu situaciju. U suvremenom poimanju obitelji i obiteljskih odnosa polazi se od teorije sustava, teorije osnaživanja kao i koncepata rizika i otpornosti (Maloić, 2020; Urbanc, 2020).

Teorija sustava obitelj promatra kao cjelina sastavljena o međusobno povezanih dijelova koji djeluju jedni na druge. Ta međuzavisnost se ogleda u odnosima i dinamičnim interakcijama članova obitelji. Obitelj je u svom životnom ciklusu izložena nizu stresnih događaja koji zahtijevaju prilagodbu članova. Djeca i članovi obitelji suočavaju se s rizicima koji proizlaze iz odsustva roditelja i člana obitelji koji proizlaze iz njegove/njezine odsutnosti i posljedično ne sudjelovanja u obiteljskom životu kao ni u životu djeteta te zadovoljavanju njegovih potreba. Također, na obiteljsku dinamiku negativno mogu utjecati prešućivanje istine ili neistinita objašnjenja dana djetetu gdje se jedan od roditelja nalazi, kao obrazloženje odlaska i neprisustva roditelja (Ćaćić i Gabelica Šupljika, 2020).

Sve navedeno zahtjeva prilagodbu i mobiliziranje unutarnjih i vanjskih resursa obitelji da se suoči s rizicima. Na otpornost obitelji, odnosno na sposobnost obitelji da se prilagodi na novonastale okolnosti utječe i dostupnost podrške i resursa u zajednici. Tako Daneshpour (2017 prema Maloić, 2020) navodi primjer kako život obitelji u siromaštvu, u zajednici u kojoj je prisutna visoka stopa kriminaliteta utječe na sposobnost obitelji da ostvaruje svoje funkcije

(pripadanje obitelji, ekonomska podrška, odgoj obrazovanje i socijalizacija, zaštita ranjivih članova) što predstavlja rizik i povećava vjerojatnost emocionalne nestabilnosti, narušavanja obiteljskih odnosa te pojavu rizičnih procesa poput partnerskih sukoba te ugroze djece grubim i nekonzistentnim roditeljstvom. Polazeći od toga, može se pretpostaviti da su brojni negativni učinci odlaska člana obitelji na izdržavanje kazne zatvora od financijske ugroženosti obitelji, gubitka emocionalne podrške, ali i do socijalne stigme jer je član obitelji u zatvoru. Sve navedeno može imati dugoročne posljedice za djecu - gubitak roditelja ili smanjene kontakte s roditeljem, preseljenje, promjenu škole, nenadzirano slobodno vrijeme, razvoj poremećaja u ponašanju (Maloić i Rajić, 2012; Maloić, 2013; Majdak, 2018; Ćaćić i Gabelica Šupljika, 2020). Petrović i Jovanović (2019) djecu čiji su roditelji na izvršavanju kazne zatvora smatraju kolateralnim žrtvama kriminala, upravo zbog njihove izloženosti stigmi izraženoj kroz rizik izolacije, neprijateljstva i odbacivanja bilo susjeda, nastavnika, vršnjaka, poslodavaca ili članova obitelji.

U nekim situacijama udaljšavanje člana obitelji može imati i pozitivne učinke i omogućava obitelji da „mirnije“ žive, posebice ako se radi o ponašanjima kojima je član koji odlazi na izdržavanje kazne zatvora financijski ugrožavao obitelj, ugrožavao ih ovisničkim ponašanjima ili su članovi obitelji bili žrtve njegovog kaznenog djela (Maloić i Rajić, 2012).

Osim odlaska na izdržavanje kazne zatvora i povratkom člana obitelji i roditelja s izdržavanja kazne javljaju se novi rizici koji proizlaze iz ponovne uspostave socijalnih odnosa i zbližavanja s članovima obitelji i djecom (Majstorić, 2021.). Kako su sukobi općenito sveprisutni u obiteljskom životu možemo pretpostaviti da je veća vjerojatnost pojave sukoba u obiteljima u kojima postoje i unutarnji i vanjski rizici koji utječu na kvalitetu i dinamiku obiteljskih odnosa. Stoga će ovaj rad tematizirati potencijal primjene obiteljske medijacije u rješavanju spornih pitanja unutar obitelji uvjetno otpuštenih osuđenika. Kroz rad prikazati će se uvjetni otpust, funkcioniranje probacijske službe kao i poteškoće u obitelji uvjetno otpuštenih osuđenika po otpustu iz zatvora odnosno kaznonice. U drugom dijelu rada razmotriti će se mogućnost rješavanja spornih pitanja postupkom obiteljske medijacije kroz prikaz primjera iz prakse autorice ovog specijalističkog rada.

2. OSNOVNE ODREDNICE UVJETNOG OTPUSTA

Razvoj instituta uvjetnog otpusta povezan je s načelima rehabilitacije, resocijalizacije i socijalne integracije zatvorenika pri čemu se zadržava cilj kažnjavanja počinitelja kaznenih djela koji se odnosi na promjenu njihovog ponašanja u skladu s društvenim pravilima i normama (Mejovšek, 2002). Uvjetnim otpustom želi se skratiti daljnje izdržavanje kazne zatvora, poticati dobro i društveno prihvatljivo ponašanje zatvorenika za vrijeme izvršenja kazne zatvora te uključivanje i aktivno sudjelovanje u društvenoj zajednici (Damjanović, Kokić Puce i Klarić Baranović, 2004). Uvjetni otpust se u europskim zemljama javlja u prvoj polovici 19. stoljeća kao diskrecijski uvjetni otpust temeljeći se na zaslugama zatvorenika (Kovčo Vukadin i Špero, 2015). Drukčiji modeli ranijeg otpusta počinju se razvijati krajem 20. stoljeća kada fokus dolazi resocijalizacija i reintegracija osuđenika kroz nadziranu slobodu (Kovčo Vukadin i Špero, 2015) kao alternativnim sankcijama. Tako, razlikujemo tri dominantna modela ranijeg otpusta zatvorenika (Maloić, Ricijaš i Rajić, 2012):

- a) Diskrecijski otpust -odnosi se na vrstu ranijeg otpusta gdje zatvorenik provede određeni dio kazne u zatvoru, a odluku o otpustu donosi nadležni autoritet kao što je sud. Ovakva vrsta uvjetnog otpusta primjenjuje se u Hrvatskoj.
- b) Automatski otpust – radi se o obveznom otpustu iz zatvora nakon što je protekao minimum kazne, a razmjerno kazni koja je određena. Smatra se najrjeđim oblikom ranijeg uvjetnog otpusta. Primjenjuje se npr. u Švedskoj od 1999. godine.
- c) Mandatorni otpust – radi se o skraćivanju duljine kazne u zavisnosti od ponašanja zatvorenika tijekom boravka u zatvoru. Ovakav model uvjetnog otpusta razvio se u SAD-u kao rezultat ukidanja ili smanjivanja korištenja diskrecijskog uvjetnog otpusta i prestanka izricanja neodređenih kazni.

Neki oblik uvjetnog otpusta prisutan je u svim liberalnim zakonodavstvima. Često se skandinavske zemlje navode kao one u kojima je uvjetni otpust pravo zatvorenika nakon izdržane pet šestina kazne zatvora (Damjanović, Kokić Puce i Klarić Baranović, 2004) što odgovara automatskom uvjetnom otpustu.

U Hrvatskoj su Kaznenim zakonom (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, u daljnjem tekstu: KZ) propisane različite vrste kazni koje se mogu primijeniti

prema odraslim počiniteljima. U članku 40. st.1. KZ-a navedene su: novčana kazna, kazna zatvora i dugotrajni zatvor. Također, mogu se izreći i sigurnosne mjere radi otklanjanja okolnosti koje omogućavaju ili poticajno djeluju na počinjenje novog kaznenog djela (čl. 66, KZ-a). Nadalje, primjenjuje se diskrecijski uvjetni otpust kod kazne zatvora, kazne dugotrajnog zatvora i maloljetničkog zatvora. Zatvorenik može biti otpušten iz zatvora na uvjetni otpust prije punog isteka kazne, ali pod određenim uvjetima primjenom kaznenopravnog instituta uvjetnog otpusta koji je također opisan u KZ, ali i Zakonom o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21).

Uvjetni otpust traje do isteka cijelog vremena trajanja kazne na koju je počinitelj kaznenog djela osuđen. Osoba koja je osuđena na kaznu zatvora ili kaznu dugotrajnog zatvora može se prema čl.55. KZ-a otpustiti s izdržavanja kazne nakon što je protekla najmanje jedna polovina, a iznimno jedna trećina vremena izdržane kazne. Za vrijeme trajanja ne izdržanog ostatka kazne može se odrediti nadzor uvjetno otpuštenog osuđenika, a može ga se obvezati i na nastavak mjera propisanih programom izvršavanja kazne zatvora. Na taj način se nastavlja individualizacija kazne u fazi njezina izvršenja.

Dakle, cilj uvjetnog otpusta je resocijalizacija i reintegracija osuđenika kroz nadziranu slobodu, odnosno prevenirati buduće kriminalno ponašanje počinitelja kaznenog djela, utjecati na okolnosti koje su dovele do počinjenja kaznenog djela i koje bi mogle pridonijeti recidivu te raditi na socijalnoj integraciji osuđenika i štiti zajednicu (Kovčo Vukadin i Špero, 2015). Kao što je vidljivo iz svega prikazanog, uvjetni otpust nije bezuvjetan, što znači da kazna ostaje i da se zatvorenik pušta na slobodu uz više uvjeta i obveza kojima se nastoji doprinijeti nepočinjenju novog djela osuđenika tj. spriječiti recidivizam.

Stavljanjem fokusa na resocijalizaciju i reintegraciju osuđenika i pod tim vidom razvojem prakse ranijeg otpusta zatvorenika osniva se probacijska služba kao poveznica zatvorenika sa zajednicom. Cilj probacijske službe je usmjeravanje i pomoć u socijalnoj integraciji zatvorenika u zajednicu tijekom i nakon izdržavanja kazne zatvora. Maloić i Ricijaš (2014) ističu kako su u svijetu prisutna dva modela rada u probacijskim službama, usmjerenost na upravljanje rizicima, sigurnost zajednice i provedbu zakona te pristup usmjeren na socijalni rad, donosno na samog počinitelja, promjenu njegova ponašanja i smanjenja recidiva. Maloić i Jandrić Nišević (2020:53) navode kako se danas zagovara „uravnoteženi pristup“ kojim se kombiniraju navedena dva modela čime probacijska služba ima dvoju ulogu, s jedne strane kontrole i nadzora, dok je s druge strane rad na osobnom i socijalnom razvoju počinitelja uz mogućnost da upućuju počinitelje prema drugim pružateljima socijalnih usluga u zajednici.

3. PROBACIJSKA SLUŽBA U HRVATSKOJ

Probacijska služba u Hrvatskoj ustrojena je tijekom pregovora o hrvatskom članstvu u Europskoj uniji, uz pomoć projekata Europske unije te je u potpunosti razvijena u skladu s preporukama Europske unije i Vijeća Europe. S obzirom da se radi o događanjima starim 20tak godina, sama se probacijska služba može smatrati mladom, novom službom kaznenopravnog sustava Hrvatske. Donošenjem prvog Zakona o probaciji 2009. godine (NN 153/2009) stvorene su pretpostavke za formiranje profesionalne službe, koja je omogućila širu primjenu alternativnih sankcija i posljedično minimiziranje kratkotrajnih zatvorskih kazni te razvoj uvjetnog otpusta.

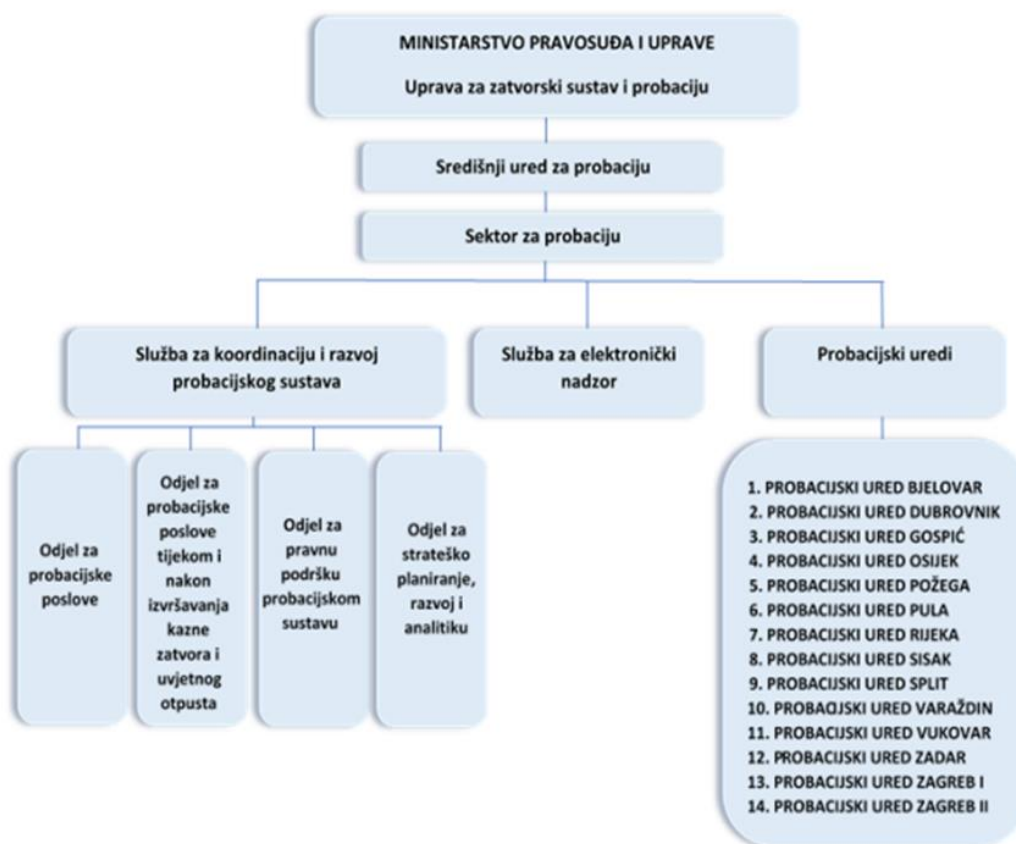
No, kada se govori o razvoju Probacijske službe u Hrvatskoj, svakako treba istaknuti da koncept probacije nije bio potpuna nepoznanica u hrvatskom pravnom sustavu i prije začetka ideje o formiranju profesionalne probacije (Krstulović Dragičević, 2012). Tako se primjerice za maloljetne počinitelje kaznenih djela u Hrvatskoj već dugi niz godina provode mjere koje su vrlo slične probacijskim mjerama (Koller-Trbović, 2013; Koller-Trbović, Gmaz-Luški, 2006; Koren-Mrazović, 2005; Koller-Trbović i sur., 2003; Koren-Mrazović i sur., 2003). Kada se govori o punoljetnim počiniteljima kaznenih djela, uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i rad za opće dobro datiraju iz vremena prije formiranja probacije. Uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom, u nešto drugačijem opsegu, bila je propisana odredbama Krivičnog zakona SFRJ iz 1976. godine. Rad za opće dobro, koji se prvotno naziva rad za opće dobro na slobodi, uveden je kao zakonski moguća zamjena kazne zatvora Kaznenim zakonom iz 1997. godine. Od 1999. godine pa do uspostave profesionalne probacijske službe alternativne sankcije izvršavale su se temeljem Zakona o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi (NN, 128/1999). Izvršavanje alternativnih sankcija u toj je fazi bilo u nadležnosti Zatvorskog sustava, a sam su nadzor provodili tzv. povjerenici, osobe koje su izvan svojeg redovitog radnog mjesta i izvan radnog vremena obavljale poslove nadzora temeljem posebnog rješenja Ministarstva pravosuđa (Bumči i Tomašić, 2006; Kokić Puce i Kovčo Vukadin, 2006; Zorica, 2001; Žakman-Ban i Šućur, 1999). Prvi Odjel za izvršavanje uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i radom za opće dobro na slobodi bio je osnovan u okviru Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav.

Upravo su djelatnici Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav bili i prvi službenici zaposleni u novoosnovanom Uredu za probaciju. Prvi probacijski ured počeo je s radom 2011. godine u Zagrebu, a potom su dalje u godinama koje slijede otvarani uredi diljem Hrvatske. Zadaci prvih zaposlenika bili su pronalaženje prostora za probacijske urede, opremanja ureda, zapošljavanje službenika i osmišljavanja protokola obavljanja probacijskih poslova.

Danas djeluje ukupno četrnaest probacijskih ureda, pri čemu su posljednji otvoreni uredi u Gospiću i Vukovaru 2018. godine (Kovčo Vukadin, Špero 2015). Kroz rad probacijskih ureda „alternativne sankcije počinju se izvršavati pod nadzorom probacijskih službenika“ (Kovčo Vukadin, Špero 2015: 685).

Probacijski uredi uz Službu za koordinaciju i razvoj probacijskog sustava čine Sektor za probaciju koji je unutarnja ustrojstvena jedinica Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave. Svaki probacijski ured teritorijalno pokriva određene županije. Teritorijalna nadležnost probacijskih ureda i organizacijska struktura hrvatske probacijske službe detaljno su prikazani u izvješću Ministarstva pravosuđa i uprave o radu probacijske službe u 2020. godini (2021), prikazano na *Slici 2*.

Slika 1. Organizacijska struktura hrvatske probacijske službe

Izvor: Izvješće Ministarstva pravosuđa i uprave o radu probacijske službe za 2020. godinu

Prema Izvješću o radu probacijske službe za 2020. godine (2021.), na kraju te godine u Sektoru za probaciju bilo je zaposleno 104 službenika, od toga 12 službenika u Službi za koordinaciju i razvoj probacijskog sustava, a 92 u probacijskim uredima. U probacijskim uredima radi 14 probacijskih voditelja, 15 upravnih referenata i 63 probacijska službenika. U svakom uredu rade voditelj ureda, probacijski službenik i upravni referent. Radno mjesto probacijskog službenika ima tri razine: stručni suradnik, stručni savjetnik i viši stručni savjetnik. Probacijski službenici raznih su društveno-humanističkih struka: socijalni radnici, psiholozi, socijalni pedagozi, sociolozi i pravnici.

3.1. Prikaz probacijskih poslova

Probacija je bila definirana u prvom Zakonu o probaciji (NN 153/09) kao uvjetovana i nadzirana sloboda počinitelja kaznenog djela tijekom koje probacijski službenici provode postupke

usmjerene na smanjenje rizika da počinitelj ponovi kazneno djelo (čl. 1, st. 2), a cilj provedbe probacijskih poslova bio je određen kao zaštita društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela, njegove resocijalizacije i reintegracije u zajednicu utjecanjem na rizične čimbenike koji su povezani s činjenjem kaznenih djela, kao i te sudjelovanjem u organiziranju pružanja pomoći žrtvi, oštećeniku, obitelji žrtve i obitelji počinitelja (čl. 3).

Već iz samog određenja probacijske službe i ciljeva njenog rada vidljiva je i prethodno opisana dualna uloga. S jedne strane probacijska služba treba nadzirati počinitelja kaznenog djela u ispunjavanju obveza i poštivanju zabrana koje su određene u okviru uvjetnog otpusta. Dok s druge strane ima zadatak poticati, usmjeravati i pomagati počiniteljima/osuđennicima u procesu njihove resocijalizacije (Maloić i Mažar, 2014).

U početku rada hrvatska probacijska služba obavljala je samo poslove rada za opće dobro i uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom čije je izricanje ponajprije bilo namijenjeno počiniteljima lakših kaznenih djela (Špero i Brkić, 2021.). Danas je uključena u sve faze (pred)kaznenog postupka i provedbe kaznenopravnih sankcija, pa je tako obavljanjem probacijskih poslova sve aktivnije uključena i tijekom izvršavanja kazne zatvora i uvjetnog otpusta. Dakle, probacijski poslovi obavljaju se pri odlučivanju o kaznenom progonu, izboru vrste kazni i izvršavanju kazni izrečenih počinitelju kaznenog djela.

Danas je na snazi Zakon o probaciji (NN 99/18; u daljnjem tekstu ZoP) koji ne definira pojam probacije već se, kako je čl. 1 određeno propisuje „svrha i sadržaj probacijskih poslova, način izvršavanja tih poslova i tijela nadležna za njihovo izvršenje.“. Izostanak određenja pojma probacije u odnosu na prvi Zakon o probaciji može biti povezan i s razvojem probacijske službe u proteklih 10 godina, u kojem je probacija pronašla svoje jasno mjesto i ulogu te ju nije potrebno kao takvu zakonom definirati. Odnosno, kao što navode Špero i Brkić (2021:614) taj zakon o probaciji „ odraz je zrelosti koju je dosegla probacijska služba u Hrvatskoj“. Ono što je aktualnim zakonom propisano jest izvršavanje više različitih probacijskih poslova (čl. 10 ZoP):

1. izrada izvješća: na zahtjev državnog odvjetnika, suda, suca izvršenja, kaznionica odnosno zatvora te tijela nadležnog za uvjetni otpust
2. nadzor izvršavanja obveza prema rješenju državnog odvjetnika
3. organiziranje i nadziranje izvršavanja uvjetne osude i djelomične uvjetne osude s posebnom obvezom i/ili zaštitnim nadzorom i/ili sigurnosnom mjerom koju nadzire probacijsko tijelo

4. organiziranje i nadziranje izvršavanja sigurnosnih mjera iz nadležnosti probacije
5. organiziranje i nadziranje izvršavanja rada za opće dobro
6. izvršavanje uvjetnog otpusta uz koji je izrečen zaštitni nadzor i/ili posebna obveza
7. sudjelovanje u izvršavanju prekida kazne zatvora
8. nadzor korištenja pogodnosti izlaska tijekom izvršavanja kazne zatvora.

Probacijski službenici su državni službenici ovlašteni za obavljanje navedenih probacijskih poslova, a s obzirom na njihov djelokrug i specifičnost samih zadataka dodatno su osposobljeni za rad na različitim područjima života osoba uključenih u probaciju. Probacijski službenici rade na izvršavanju sankcija i mjera u zajednici te upotrebljavaju širok raspon metoda rada.

U probacijskoj službi zaposleni su, kao što je prethodno navedeno, stručnjaci koji su primarno obrazovani u području socijalne pedagogije, socijalnog rada, psihologije i prava. Većina tih stručnjaka tijekom svog temeljnog obrazovanja stekla je uvid u funkcioniranje obitelji te potencijalne rizične okolnosti s kojima se obitelji susreću kao i posljedice života u rizičnim okolnostima na razvoj djece. Ipak stručnjaci se razlikuju s obzirom na fokus i cilj svog djelovanja koji svaka pojedina profesija ima, tako da je moguće očekivati i razlike u razumijevanju fenomena i provedbi probacijskih poslova s obzirom na stupanj kompetencija koje su stručnjaci razvili tijekom svog primarnog obrazovanja.

Ulaskom u probacijsku službu stručnjaci se dodatno obrazuju kroz uvodne i specijalizirane programe izobrazbe ovisno o potrebama pojedinog službenika temeljem procjene Središnjeg ureda za probaciju. Uvodni programi namijenjeni su novozaposlenim stručnjacima (Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova, 2019., čl. 51.). Specijaliziranim programima radi se na razvoju kompetencija potrebnih za izvršavanje probacijskih poslova, a oni, prema Pravilniku o načinu obavljanja probacijskih poslova, 2019., čl. 53 obuhvaćaju područja „a) provođenje sankcija i mjera u zajednici, b) metode procjena osoba uključenih u probaciju, c) motivacijski intervju, d) rad sa specifičnim skupinama osoba uključenih u probaciju (počinitelji kaznenih djela s elementima nasilja, ovisnici, počinitelji kaznenih djela seksualnog karaktera itd.), e) znanja iz kriminologije i penologije i f) druga relevantna područja za obavljanje probacijskih poslova“. Ove oblike izobrazbe provode probacijski službenici sa završenim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem ili integriranim studijem koji imaju najmanje četiri godine

radnog iskustva na pripadajućim poslovima i koji su imenovani kao predavači i treneri. Također, Pravilnik predviđa i mogućnost da se poslovi izobrazbe po pojedinim područjima mogu povjeriti i visokoškolskim institucijama te drugim stručnjacima u pojedinim području, upravo kako bi se osigurala potrebna razina stručnosti i specifičnih znanja (Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova, 2019., čl. 56.). Probacijski službenici pohađaju i druge različite edukacije koje se održavaju u Državnoj školi za javnu upravu, edukacije i predavanja koje organiziraju strukovne komore (komore socijalnih radnika, psihologa i socijalnih pedagoga), poslijediplomski studiji (supervizija), edukacija iz realitetne terapije koju provodi Hrvatska udruga za realitetnu terapiju u okviru ESF projekta „Daljnje unaprjeđenje kvalitete pravosuđa kroz nastavak modernizacije pravosudnog sustava u RH“.

Programi izobrazbe i dodatnog usavršavanja značajni su tijekom cijelog radnog vijeka probacijskog službenika doprinoseći razvoju kompetencija koje bi probacijski službenici trebali imati (Maloić i Ricijaš, 2014:522): „ (1) kreiranje i razvoj profesionalnog odnosa, (2) komuniciranje s dobrovoljnim i nedobrovoljnim klijentima, (3) procjena ponašanja počinitelja kaznenog djela, (4) planiranje i pružanje učinkovitih intervencija, (5) rad s raznolikim obilježjima klijenata, (6) rad s drugim agencijama (službama i dionicima) i (7) pisanje relevantnih izvješća“.

Probacijski službenik obavlja različite poslove koje s obzirom na cilj koji se želi ostvariti možemo promatrati i kao poslove u okviru procjene, planiranja, provedbe i revidiranja.

Nakon što preuzme predmet koji mu dodjeljuje voditelj probacijskog ureda, probacijski službenik počinje sa prikupljanjem informacija i dokumenata vezanih uz osuđenika. Neposredno radi s osuđenikom, poziva ga u probacijski ured gdje primjenjujući različite metode i tehnike kao što su motivacijsko intervjuiranje, kognitivno restrukturiranje, prosocijalno modeliranje i slično, radi procjenu kriminogenih rizika i potreba te izrađuje pojedinačni program postupanja. U svrhu procjene, planiranja i provedbe plana postupanja kontaktira s relevantnim stručnjacima i ustanovama u zajednici, zatvorskim sustavom i Službom za podršku žrtvama i svjedocima. Uz to, po potrebi kontaktira s članovima obitelji te s nadležnim tijelom za praćenje probacijske sankcije/mjere. Probacijski službenik unosi podatke u informacijski sustav, evaluira tijek izvršavanja pojedinačnog programa postupanja, po potrebi mijenja i dopunjuje program, izrađuje različita izvješća, obavještava nadležno tijelo o nesuradnji osobe

uključene u probaciju o neizvršavanju programa i o drugim bitnim okolnostima za izvršavanje sankcije/mjere te provodi druge aktivnosti vezane uz izvršavanje pojedinog probacijskog posla.

U fazi planiranja, probacijski službenik izrađuje *Pojedinačni program postupanja (PPP)*. Navedeni program izrađuje se za svaku osobu uključenu u probaciju kojoj je izrečena uvjetna ili djelomično uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i/ili posebnom obvezom i/ili sigurnosnom mjerom ili kada je osobi uz uvjetni otpust izrečen zaštitni nadzor i/ili posebna obveza. Nadalje, PPP je temeljni stručni dokument probacijskog službenika koji sadrži podatke o osuđeniku, sankciji, posebnim obvezama, sigurnosnim/zaštitnim mjerama, utvrđenim kriminogenim čimbenicima, postupke i metode usmjerene na smanjenje rizika (od ponovnog počinjenja kaznenog djela i nanošenja štete društvenoj zajednici, drugoj osobi ili sebi) kao i aktivnosti, rokove te nositelje pojedinih aktivnosti.

Probacijski službenici probacijske poslove obavljaju u prostorijama probacijskog ureda, ali i na terenu, odlazi u ustanovu/pravnu osobu gdje se izvršava rad za opće dobro, u kaznionicu/zatvor gdje se osuđenik nalazi, na sud te u druge institucije po potrebi. Rad na terenu podrazumijeva i odlazak u dom osobe uključene u probaciju gdje se komunicira s osuđenikom, ali i s drugim članovima obitelji ili s osobama koje žive na adresi stanovanja čime se može steći uvid u obiteljske odnose i postojeće sukobe među članovima obitelji. Suradnja s članovima obitelji sastavni je dio obavljanja probacijskih poslova. Stoga, provodeći probacijske poslove, a posebice ostvarujući svoju drugu ulogu koja se odnosi na rad s počiniteljima u svrhu promjene njegovog ponašanja i postizanja optimalnijeg funkcioniranja u zajednici stručnjak može podupirati osuđenika na konstruktivne načine rješavanja sukoba općenito, a posebice u obiteljskom okruženju čemu može doprinijeti primjena obiteljske medijacije. Probacijski službenici mogu a) prepoznati izvore i sadržaj sukoba koji se mogu rješavati kroz obiteljsku medijaciju te uputiti članove obitelji na medijaciju ili b) provesti obiteljsku medijaciju ukoliko se radi o probacijskom službeniku koji je dodatno educiran za provedbu obiteljske medijacije.

Kako Kovčo Vukadin i Špero (2015) navode, poznavanje funkcioniranja probacijske službe i njezinih potencijala u resocijalizaciji počinitelja i zaštiti društva od kriminaliteta preduvjet je za učinkovito korištenje njezinih resursa pa tako i mogućnosti za korištenje obiteljske medijacije u okvirima te službe kao i za prepoznavanje obiteljskih sukoba i upućivanje na obiteljsku medijaciju od strane probacijskih službenika. Naime, razvoj stručnog psihosocijalnog rada trebao bi polaziti od koncepta osnaživanja kojim se korisnici pruža pomoć

i podrška u ostvarivanju kontrole nad vlastitim životom uz pristup društvenim resursima uz aktiviranje njihovih snaga i resursa (Urbanc, 2020) čemu primjena obiteljske medijacije direktno doprinosi.

3.2. Uloga probacije u provođenju uvjetnog otpusta

Nadzor nad uvjetno otpuštenim osuđenima u Hrvatskoj od 2013. godine provodi probacijska služba nakon stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona čime je postavljen i zakonodavni okvir za rad s tom vrstom osuđenika. U radu s uvjetno otpuštenim osuđenima od presudne je važnosti uloga probacije. Sankcija koja je najvjerojatnije najveći izazov u radu probacijskih službenika je nadzor uvjetno otpuštenih osuđenika te se njome najviše utječe na resocijalizaciju i reintegraciju osuđenika u društvo.

Kao što je ranije navedeno, probacijski poslovi mogu se obavljati u zatvorima i kaznionicama sukladno članku 3. st. 2. Zakona o probaciji. Probacijski službenici zajedno sa službenicima tretmana u kaznionicama i zatvorima mogu raditi na pripremi zatvorenika za uvjetni otpust (Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova, NN 68/19). Pripremanje zatvorenika za otpust započinje već po dolasku u kaznionicu ili zatvor. Temeljem procjene kriminogenih rizika i tretmanskih potreba, izrađuje se pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora. O prijedlogu za uvjetni otpust, podnesenom po službenoj dužnosti ili od strane zatvorenika, rješenjem odlučuje Povjerenstvo za uvjetni otpust ili sudac izvršenja nadležnog županijskog suda temeljem pribavljenih mišljenja kaznionice/zatvora, policije, područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad i probacije. Probacijski službenici rade s osuđenikom tijekom uvjetnog otpusta ako je uz uvjetni otpust izrečen zaštitni nadzor ili neka od posebnih obveza iz čl. 62. Kaznenog zakona za čiju je provedbu nadležna probacijska služba.

Uvjetno otpuštena osoba ima obvezu javljanja sucu izvršenja i policijskoj postaji. Obveza javljanja probacijskom uredu može biti utvrđena rješenjem o uvjetnom otpustu ili istu može odrediti sudac izvršenja kada procjeni da je pojedinom osuđeniku potreban dodatni nadzor i podrška. Rješenjem o uvjetnom otpustu osuđeniku se mogu izreći i druge (posebne) obveze npr. javljanje područnom uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad, nastavak psihijatrijskog liječenja, liječenja od ovisnosti i dr. čije izvršavanje nadzire probacijska služba. Probacijski ured za svakog uvjetno otpuštenog osuđenika donosi individualizirani pojedinačni program

postupanja s navedenim obvezama i ciljevima. Svojim potpisom osuđenik prihvaća ciljeve i aktivnosti programa, u kreiranju kojih je aktivno sudjelovao. Na taj način osuđenika se stavlja u ulogu subjekta te je aktivniji u provođenju istih. Pri ostvarivanju ciljeva utvrđenih pojedinačnim programom postupanja probacijska služba kontinuirano surađuje s policijom, sucem izvršenja, područnim uredom Hrvatskog zavoda za socijalni rad, službom za mentalno zdravlje, nevladinim organizacijama i drugim dionicima. O tijeku provođenja uvjetnog otpusta i ostvarivanju ciljeva pojedinačnog programa postupanja probacijska služba izvještava suca izvršenja nadležnog županijskog suda.

Cilj rada sa svakim osuđenikom jest stjecanje uvida u vlastito kriminalno ponašanje, utjecati na promjenu ponašanja i stavova te uspješna integracija u zajednicu. Probacijski službenik ovdje ima dualnu poziciju nadzora te pomoći i podrške. S jedne strane radi se o nadzoru nad izvršavanjem obveza koje su osuđeniku izrečene, a s druge strane o pružanju pomoći i podrške kako bi prevladao teškoće koje prati izlazak iz zatvora (Trotter, 2006, prema Maloić, 2015)

Prvom razgovoru s osuđenikom u probacijskom uredu prethodi priprema koja podrazumijeva proučavanje dostupne dokumentacije. Osuđeniku je prilikom dolaska u probacijski ured potrebno dati obrazac da upiše svoje podatke, utvrditi identitet, kopirati osobnu iskaznicu; dati osuđeniku svoje ime i prezime, broj telefona i broj probacijskog ureda ili mu ukazati da ima sve podatke na pozivu. Osuđenika je na prvom susretu obavezno upoznati s njegovim obvezama i pravima, načinom izvršavanja sankcije, objasniti da će biti izrađen pojedinačni program postupanja koji se dostavlja sucu izvršenja, objasniti da će probacijski ured voditi nadzor nad uvjetnim otpustom; upoznati osuđenika sa zakonskom odredbom da mjesto prebivališta odnosno boravišta može promijeniti samo uz suglasnost suca izvršenja; upoznati osuđenika da je zabranjeno putovati u inozemstvo. O eventualnim dozvolama za putovanje u inozemstvo odluku donosi sudac izvršenja. Osuđenika je potrebno uputiti u nadležni područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad zbog eventualnog ostvarivanja prava na novčanu pomoć; uputiti osuđenika da se prijavi na Hrvatski zavod za zapošljavanje; uputiti osuđenika da se temeljem rješenja o uvjetnom otpustu prijavi na Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, ukoliko je nezaposlen može ostvariti pravo na redovno i dopunsko osiguranje. Također, potrebno je prikupiti aktualne informacije o osuđeniku. Nakon svakog kontakta s osuđenikom popunjava se službena zabilješka.

S ciljem ostvarivanja funkcije podrške, probacijski službenik savjetodavnim motivacijskim razgovorom osnažuje osuđenika vezano uz pozitivne čimbenike u njegovom životu u cilju sprječavanja budućeg kriminalnog ponašanja. Nastoji se pokrenuti promjena obrazaca ponašanja osuđenika s ciljem življenja u skladu s pozitivnim društvenim normama. Pruža mu se savjetodavna profesionalna pomoć i podrška te ga se usmjerava vezano uz aktualna pitanja svakodnevnog funkcioniranja. Osuđenika se kontinuirano potiče na izvršavanje obveza izrečenih rješenjem o uvjetnom otpustu te na aktivno uključivanje u zajednicu.

Kako bi ostvario funkciju nadzora, probacijski službenik nadzire izvršavanje obveza izrečenih rješenjem o uvjetnom otpustu redovitim kontaktima s osuđenikom, uvidom u dokumentaciju koju je osuđenik dužan redovito dostavljati kao dokaz o izvršavanju izrečenih obveza, suradnjom s dionicima vezano uz tijek izvršavanja obveza (KLA, područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad, policija, sudac izvršenja), terenskim obilaskom na adresi uvjetnog otpusta kao i praćenjem okolnosti i rizika u svrhu prevencije ponovnog počinjenja kaznenog djela te zaštite zajednice. Probecijski službenik je koordinator svih subjekata i aktivnosti koje se realiziraju s osuđenikom, prema njemu ili vezano uz njega.

Za učinkovito provođenje uvjetnog otpusta, nužna je uska suradnja probacijske službe sa sucima izvršenja i zatvorskim sustavom, kao i suradnja s drugim dionicima u zajednici potrebnima da bi se realizirao pojedinačni program postupanja. O svim većim poteškoćama tijekom izvršavanja pojedinačnog programa postupanja u okviru nadzora uvjetnog otpusta, probacijska služba je obavezna obavijestiti suca izvršenja, a po procjeni i policiju. U slučaju intervencija prema uvjetno otpuštenom osuđeniku, policija o tome obavještava probacijski ured, koji potom obavještava suca izvršenja.

U pogledu ishoda provođenja uvjetnog otpusta isti može biti uspješan i neuspješan. Uspješan je kada su ostvareni ciljevi pojedinačnog programa postupanja, što znači da osuđenik tijekom uvjetnog otpusta nije počinio novo kazneno djelo, da izvršava izrečene (posebne) obveze te da su pokrenuti obrasci promjene ponašanja kao i održavanje istih. Neuspješan ishod je kada nisu ostvareni ciljevi pojedinačnog programa postupanja. Preduvjeti za opoziv uvjetnog otpusta su neizvršavanje izrečenih (posebnih) obveza i/ili počinjenje kaznenog djela.

3.3. Osobe uključene u probaciju i uvjetno osuđene osobe

Osobe uključene u probaciju jesu okrivljenici, osuđenici i zatvorenici. Probacijski službenici u svom svakodnevnom radu upoznaju se i rade s počiniteljima kaznenih djela koji dolaze iz različitih društvenih sredina. Prema Izvješću o radu probacijske službe za 2020. godinu (2021) tijekom te godine u probaciju je bilo uključeno 2826 počinitelja kaznenih djela. Najveći broj osoba uključenih u probaciju bili su muškarci, dok je žena 6,9%. Trećina osoba uključenih u probaciju živjelo je u braku, izvanbračnoj zajednici ili registriranom partnerstvu. S obzirom na stupanj obrazovanja, najviše osoba 75% imalo je završenu srednju školu. Više od trećine osuđenika (37%) bilo je nezaposleno. S obzirom na dob možemo reći da se radilo o osobama mlađe i srednje životne dobi (63,66% osuđenika bilo je u dobi između 23 i 45. godina). U dobi od 46 do 65 godina bilo je 29,87% osuđenika. Mlađi od 23 godine čine najmanje zastupljenu dobnu skupinu s 3,54%.

Broj zaprimljenih predmeta uvjetnog otpusta tijekom 2020. godine bio je 426 u svim probacijskim uredima diljem Hrvatske. Analizirajući kaznena djela uvjetno otpuštenih osuđenika tijekom 2020. godine, najčešća su kaznena djela uvjetno otpuštenih osuđenika bila djela protiv imovine (32,52%), kaznena djela protiv života i tijela, kaznena djela protiv zdravlja ljudi (10,63%) i kaznena djela protiv braka, obitelji i djece (7,16%).

Promatrajući podatke o trajanju uvjetnog otpusta može se reći da se rado o sankciji pretežito kraćeg vremenskog trajanja. Tijekom 2020. godine uvjetni otpust trajao je za polovicu svih osuđenika do 3 mjeseca (55%). Ako proširimo trajanje uvjetnog otpusta do 6 mjeseci tada je takvim oblikom bilo obuhvaćeno 78% svih osuđenika. Najmanje osuđenika, 3%, bilo je na uvjetnom otpustu u trajanju od 2 do 3 godine. Od 6 mjeseci do 1 godine trajao je uvjetni otpust za 16% osuđenika, dok je za 8% njih uvjetni otpust trajao 1 do 2 godine. U vremenskom periodu izvršenja sankcije potrebno je uz sve druge prethodno opisane poslove, u neposrednom radu s osuđenicima uložiti napore u poticanje unaprjeđenja obiteljskih odnosa i razvoj konstruktivnog načina rješavanja obiteljskih sukoba. S obzirom da je medijacija kratkotrajan postupak moguće ju je provesti i u ovakvom trajanju sankcije ukoliko su ispunjene pretpostavke za uključivanje u postupak obiteljske medijacije o kojima će kasnije biti više riječi.

Kako bi se stekao dublji uvid u soci demografska obilježja uvjetno osuđenika biti će prikazani podaci koji su bili dostupni za potrebe izrade ovog rada, a oni se odnose na 2018. godinu. Podaci

su prikupljeni iz interne statistike Probacijskog ureda Zagreb II. Te godine, probacijski službenici u uredu Zagreb II radili su s ukupno 51 uvjetno otpuštenim osuđenikom, većinom muškarcima (94%) te 6 % žena. Gotovo jednak broj osuđenika bio je neoženjeni i onih oženjenih, dok se samo jedan uvjetno otpušteni osuđenik deklarirao kao samac. Petero ih je navelo da su razvedeni, troje da su u izvanbračnoj zajednici, te troje koji su udovac ili udovica. Obiteljske prilike uvjetno otpuštenih osuđenika pokazuju da većina osuđenika (njih 18) nema djecu, dok je njih 11 imalo 1 dijete, 14 dvoje djece, 7 osuđenika je imalo 3 djece i samo jedan osuđenik je imao 4 djece. Najveći broj uvjetno otpuštenih osuđenika ima srednju stručnu spremu (59%), a najmanji visoku stručnu spremu i KV (po 2% osuđenika za obje razine). 12% ih je navelo NK (bez zanimanja) kao status obrazovanja, 14% PK ili NKV; 4% ih ima završenu višu stručnu spremu (VŠS), dok ih se 8% nije izjasnilo. Većina osuđenika bila je nezaposlena, samo je 5 osuđenika bilo zaposleno.

Navedeni podaci u skladu su s opisom teškoća s kojima se osuđenici i zatvorenici susreću koji su češće prisutni u zatvorskoj u odnosu na opću populaciju (Maloić, 2020). Radi se o teškoćama vezanim uz tjelesno i mentalno zdravlje, zloupotreba droga i alkohola, neadekvatnim stanovanjem, nižim stupnjem obrazovanja, težom zapošljivošću i nezaposlenosti i prije izvršavanja kazne zatvora kao i neadekvatnim obiteljskim odnosa. U dosadašnjem radu u probacijskoj službi autorice ovog rada uočene su kod osuđenika poteškoće koje su vezane uz (narušeno) mentalno zdravlje, emocionalnu kontrolu i probleme u ponašanju, odnose u obitelji, socijalne odnose i socijalno funkcioniranje kao i rizik od siromaštva te različitih ekonomskih teškoća s obzirom na nezaposlenost.

Najveći broj uvjetno otpuštenih osuđenika po otpustu iz zatvora živi sa suprugom i djecom te s roditeljima i/ili drugom članovima obitelji. Što ukazuje na svakodnevni život u obiteljskom okruženju, a time i na moguće sukobe koji se pojavljuju u međusobnim interakcijama. S obzirom na navedena obilježja uvjetno osuđenih osoba i opisanih psihosocijalnih rizika kojima su izloženi potrebno je u probacijskom radu pažnju usmjeriti i na načine rješavanja sukoba te na poticanje i podržavanje nenasilnog i konstruktivnog načina komunikacije i ponašanja u sukobima. Tu su brojne tehnike i komunikacijske vještine koje se koriste u postupku obiteljske medijacije, a koje mogu biti od koristi probacijskim službenicima u radu s uvjetno otpuštenim osuđenima. Također i cjelovit postupak obiteljske medijacije moguće je primijeniti ako su ispunjene pretpostavke za njegovu provedbu o čemu će kasnije biti riječi.

4. POVRATAK ZATVORENIKA U OBITELJ

Uvjetnim otpustom omogućava se počiniteljima da u uvjetima nadzirane slobode, uz izvršenje obveza izvrše kaznu što utječe na socijalnu integraciju i organizaciju svakodnevnog života. Uvjetnim otpustom osuđenik se ranije vraća u obitelj, može se uključiti u traženje zaposlenja, i time utjecati na zadržavanje i očuvanje radnih navika, novih vještina te širenje socijalne mreže. Kao što navodi Maloić (2020) duljim se trajanjem zatvorske kazne i boravkom u zatvoru otvara prostor za jačanje povezanosti s kriminalnim elementima i identifikacija s kriminalnim vrijednostima, slabe veze sa zajednicom i obitelji što se odražava i na teškoće kod povratka u zajednicu. Stoga je uvjetni otpust put resocijalizacije i socijalne integracije zatvorenika.

Treba imati na umu i da povratak osuđenika u obitelj može imati i negativne učinke po članove obitelji ukoliko nije došlo do pozitivnih pomaka kod osuđenika tijekom izdržavanja kazne zatvora u području stavova, vrijednosti, navika, kognitivnog funkcioniranja ili ovisnosti (Maloić, 2020). Obitelji i djeca mogu imati poteškoća kad se osuđenici vrate iz zatvora, ukoliko su sami žrtve kaznenog djela ne žele prihvatiti osuđenika ili se mogu nastaviti prethodni problemi (posebice ukoliko se radi o zloupotrebi droge i alkohola kao i o drugim teškoćama mentalnog zdravlja). Stoga se povratak sve više sagledava kao proces sa pozitivnim i negativnim efektima (Maloić, 2020) o čemu treba voditi računa i prilikom planiranja socijalnih usluga za djecu i obitelj.

Obitelj se za vrijeme boravka člana obitelji u zatvoru možda prilagodila okolnostima izbjivanja osuđenog člana čime su preuzeli nove uloge i zadatke. Osuđenici se izlaskom iz zatvora suočavaju s velikim preprekama u reintegraciji u zajednicu i obitelj. Maloić (2020) navodi stresore koji su prepoznati kod zatvorenika za vrijeme trajanja zatvora i nakon izlaska iz zatvora, a koje se može podijeliti na:

- a) one koji su povezani sa zatvorskim životom poput nedostatka slobode, dosada, neadekvatnost smještaja, stvari, aktivnosti, nedostatak podrške i pomoći od strane osoblja, zabrinutost za osobnu sigurnost i nedostatak željenih programa ili opreme, sukobi s drugim zatvorenicima,
- b) one povezane s osobom - poput teškoća mentalnog zdravlja, depresija, osamljenost, žaljenje ili uznemiravajuće misli u vezi s prošlošću, zabrinutost za budućnost nakon otpusta, zloupotreba alkohola i droga,

c) one povezane s bliskim odnosima - kao što su nedostatak obitelji, prijatelja, kod žena posebno odvojenost od djece i brige za njihovu dobrobit te sukobi sa suprugom ili partnericom, prijateljima i

d) one povezane s socijalnim funkcioniranjem – kao zapošljavanje, financije.

Kako bi prikazane poteškoće pokrijepili podacima iz stručne prakse, autorica ovog rada je za potrebe njegove izrade poslala probacijskim službenicima zaposlenim u Probacijskim uredima u Zagrebu, Dubrovniku, Osijeku, Zadru, Bjelovaru i Gospiću putem elektroničke pošte zamolbu da odgovore na dva pitanja. Pitanja su postavljena s ciljem stjecanja uvida u iskustva probacijskih službenika s obiteljskim problemima i sukobima s kojima se najčešće susreću radeći s uvjetno osuđenim osobama. Probacijski službenici navodili su 3 do 5 primjera sadržaja obiteljskih sukoba s kojima se uvjetno osuđene osobe najčešće susreću. Pitanja su upućena na 21 adresu elektroničke pošte u veljači 2023. godine, odgovorilo je 8 probacijskih službenika (38%). Odgovori su obrađeni metodom analize sadržaja. Dobiveni rezultati koji se tiču sadržaja obiteljskih sukoba s kojima se najčešće susreću u svojoj praksi grupirani su u tri kategorije: financijske teškoće, teškoće u partnerskim odnosima i teškoće i izazovi roditeljstva.

Prvu kategoriju čine financijske teškoće. Opisujući financijske probleme s kojima se susreću uvjetno osuđene osobe, probacijski službenici navode: a) raspodjelu novca, odnosno sudjelovanje u troškovima kućanstva, b) nedovoljna primanja- koja su povezana s zapošljavanjem, mogućnosti zapošljavanja, ali i očekivanjima supružnika da se osoba odmah zaposli i c) dugovi. Iako su financije izvor sukoba one su ujedno i oblik podrške koji obitelj pruža osobi dok je u zatvoru te se navodi i kao motivacija za zapošljavanje nakon izlaska iz zatvora (Ćaćić i Gabelica Šupljika, 2020.).

Drugu kategoriju obiteljskih sukoba koje navode probacijski službenici čine oni povezani s partnerskim odnosima. Tijekom uvjetnog otpusta u obitelji najčešće se susreću s problemima/teškoćama ponovnog povezivanja s bračnim partnerom i djecom te percepcijom gubitka kvalitete odnosa. Probacijski službenici opisuju kako neki osuđenici smatraju da je obitelj nastavila živjeti bez njih, da su se organizirali bez osuđenika te im bude teško kada uvide da ne mogu nastaviti tamo gdje su bili prije odlaska na izvršavanje kazne u zatvor, odnosno teško im je naći svoje mjesto i ulogu muža/oca i prilagoditi se te infiltrirati u novu dinamiku obitelji koja se uspostavila za vrijeme boravka osuđenika u zatvoru. Tada se javljaju ponašanja za koja znamo da negativno utječu na kvalitetu obiteljskog života poput neadekvatne komunikacije, predbacivanja, kao i osjećaj ljubomore.

Treću skupinu obiteljskih sukoba čine sukobi povezni s roditeljstvom i izvršavanjem roditeljske uloge i brigom o djeci u svakodnevnom životu. Probacijski službenici navode obiteljske zadatke koji predstavljaju izvor sukoba u obitelji osuđenika:

- a) obavljanje svakodnevne brige oko djece i izvršavanja njihovih obveza – na primjer, odvođenje djece na slobodne aktivnosti, liječniku, na proslave rođendana kod prijatelja, kontakti s učiteljima, profesorima, stručnom službom škole
- b) provođenje slobodnog vremena (obitelj očekuje angažman, osuđenik želi zabavu i slobodu, usmjeren je na vlastite potrebe),
- c) sukob oko susreta i viđanja djece roditelja koji ne živi s djecom,
- d) neslaganje u metodama odgoja,
- e) uspostavljanje odnosa s jako malim djetetom npr. od 2 godine.

Također, kao sadržaj sukoba navode i nerazriješene odnose među partnerima i osjećaje vezane za počinjenje kaznenog djela i odlaska u zatvor.

Navedeni sadržaji obiteljskih sukoba mogu se rješavati u postupku obiteljske medijacije s obzirom da se o njima mogu postići konkretni i operativni dogovori o tome tko, što, kada i kako treba i može napraviti. Upravo su pitanja ostvarivanja roditeljske skrbi i najčešće zastupljeni sadržaji u postupku obiteljske medijacije poglavito u području razvoda braka, ali se obiteljska medijacija kao socijalna usluga može primjenjivati i u drugim sadržajima obiteljskih sukoba, pitanjima roditeljstva i razdvojenog roditeljstva. Na taj način se potiču članovi obitelji na dogovaranje, aktivno sudjelovanje u obiteljskom životu i preuzimanje obiteljskih zadataka na način koji odgovara članovima obitelji. Naime, neriješeni sukobi, brojna otvorena sporna pitanja kao i neadekvatni načini rješavanja sukoba doprinose povećanju konfliktnosti među partnerima i roditeljima te se odražavaju na djecu i njihov odnos s roditeljima, a time i na kvalitetu ukupnog partnerskog i obiteljskog života. Moguće je olakšati dogovore među članovima obitelji pružanjem stručne intervencije obiteljskog medijatora. Zato je važno i među probacijskim službenicima podizati svijest o mogućnosti primjene obiteljske medijacije te uočavanje sadržaja sukoba koji su pogodni za rješavanje medijacijom kako bi mogli uputiti roditelje ili partnere na obiteljsku medijaciju. Na taj način se koristi preventivna uloga obiteljske medijacije, kada se sukobi nastoje rješavati i time djelovati na stupanj konfliktnosti npr. može se doprinijeti smanjenju prethodno navedenih poteškoća u ostvarivanju susreta i viđanja djece roditelja koji ne živi s djecom. Informiranje probacijskih službenika o mogućnosti provedbe obiteljske medijacije važno je kako bi oni mogli prepoznati postojanje sadržaja sukoba, odnosno konkretnog problema koji roditelji/partneri trebaju riješiti, a u tome im može pomoći

neutralna treća osoba, odnosno obiteljski medijator. Edukacija o obiteljskoj medijaciji značajna je jer je potrebno da probacijski službenici razumiju da za provedbu postupka obiteljske medijacije trebaju biti zadovoljena načela i pretpostavke provedbe postupka te da ukoliko one nisu zadovoljene obiteljska medijacija se ne provodi zbog zaštite sigurnosti i mogućnosti pregovaranja. O načelima i pretpostavkama će kasnije biti više riječi. Ovdje će biti samo navedene. Načela obiteljske medijacije su dobrovoljnost sudjelovanja, povjerljivost postupka, nepristranost i neutralnost medijatora te odlučivanje u postupku počiva na sudionicima medijacije. Pretpostavke za provedbu obiteljske medijacije su: spremnost na suradnju, kompetentnost sudionika i ravnoteža moći među sudionicima medijacije. Probacijski službenici zasebno su istaknuli problematiku uzrokovanu drogom i alkoholom koja utječe na kvalitetu obiteljskog života i na pojavu obiteljskih sukoba. U istraživanju provedenom u Francuskoj koji navode Maloić i Ricijaš (2014) upravo se probacijski službenici osjećaju bespomoćnim u radu s osuđenima koji imaju probleme ovisnosti o alkoholu i drogama. Okolnost ovisnosti i intoksikacije drogom i alkoholom smatra se kriterijem za neprovođenje obiteljske medijacije jer tada nisu ispunjene pretpostavke za njenu provedbu.

Povratak uvjetno osuđene osobe u obitelj zahtijeva prilagodbu svih članova obitelji što može biti dodatan izvor stresa. Naime, počinjenje kaznenog djela i odlazak u zatvor bio je izvor stresa i zahtijevao je određenu prilagodbu članova obitelji. Za pretpostaviti je da je obiteljski život i tada bio opterećen financijskim teškoćama i napetostima koje su povezane s teškoćama mentalnog zdravlja članova i eventualnom ovisnosti. Boravkom osoba na izdržavanju kazne zatvora obitelj može očekivati poboljšanja i promjene, međutim iskustva pokazuju da je to rijetko tako. Po povratku u obitelj, moguć je nastavak postojećih teškoća uz pojavu dodatnih otegotnih okolnosti koje su povezane s nerealnim očekivanjima uvjetno otpuštenih osuđenika od obitelji, očekujući da će nastaviti tamo gdje je stao prije zatvaranja te obrnuto nerealnim očekivanjima članova obitelji od osuđene osobe da se brzo uklopi u obiteljski život i preuzme obiteljske obveze. Ukoliko su prisutni nedostatni kapaciteti obitelji za suočavanje i rješavanje problema kao i nekvalitetna komunikacija među članovima obitelji povećava se i prostor za sukobe i pogoršanje obiteljskog funkcioniranja, što predstavlja rizični faktor za nastavak kriminogenog ponašanja. Stručnjak može tada imati zadatak u vidu podupiranja korisnika da poduzme akcije u smjeru konstruktivnog rješenja aktualnog sukoba (ili barem konstruktivnijeg u odnosu na prethodne destruktivne obrasce rješavanja sukoba) te da pomogne korisniku u integraciji stečenih spoznaja, resursa i nekih novih obrazaca kako bi ih primijenio u svakodnevnom životu (Arai, 1997.).

U literaturi se obitelj navodi kao resurs u procesu reintegracije otpuštenog zatvorenika, koji mu mogu pružiti razumijevanje i emocionalnu podršku, financijsku pomoć, smještaj i brigu o djeci. Međutim, obiteljski život nakon izdržavanja kazne zatvora i za vrijeme trajanja uvjetnog otpusta zahtijeva prilagodbu na novonastale okolnosti svih članova obitelji. Uvjetno osuđene osobe, kao što govore i iskustva probacijskih službenika, suočavaju se teškoćama koje proizlaze iz uklapanja i uključivanja u obiteljsku dinamiku i preuzimanja svakodnevnih obiteljskih obveza koje se tiču brige i odgoja za djecu. Upravo u tom dijelu prilagodbe na okolnost povratka uvjetno osuđene osobe u obitelj od pomoći može biti i provedba postupka obiteljske medijacije jer kroz traženje zajedničkog dogovora o pitanjima iz svakodnevnog obiteljskog života, može pomoći obitelji u traženju ravnoteže i stvaranju obiteljskog sustava koji će imati novu ravnotežu. Istraživanja provedena u Britaniji i Americi su pokazala da kada sudionici u obiteljskoj medijaciji postignu sporazume o pitanjima koji se tiču djece smanjuje se sukob među roditeljima, poboljšava se komunikacija i suradnja među njima (Mooney, Oliver, & Smith, 2009; Walker, 2010).

Potreba pomoći obiteljima u rješavanju obiteljskih sukoba proizlazi iz razumijevanja odnosa među članovima obitelji kao međusobno zavisnih i isprepletenih te trajnih, čime i posljedice nerazriješenih i dugotrajnih sukoba su snažne i odražavaju se na sve aspekte obiteljskog života. U pravilu, posljedice sukoba imaju svoje ekonomske, pravne, psihološke i socijalne posljedice. S obzirom da su odnosi pa onda i sukobi među članovima obitelji praćeni snažnim emocijama te ih je stoga teže rješavati, stručnjaci trebaju biti dodatno educirani o postojanju obiteljske medijacije kao stručnog postupka, a i za provedbu obiteljske medijacije.

U probaciju je u pravilu uključen samo jedan član obitelji. Neposrednim radom s jednim članom nastoji se postići pozitivan utjecaj na dobrobit cjelokupne obitelji i lokalne zajednice. Pronalaze se i drugi načini za uključivanje i ostalih članova obitelji u savjetodavni rad s ciljem što boljeg funkcioniranja obitelji. Ograničeni su ili nedostatni kapaciteti obitelji za suočavanje i rješavanje problema tako da rad samo s jednim članom obitelji nije dostatan. Povratkom osuđenika u obitelj mijenja se obiteljska dinamika što ostavlja prostor za primjenu postupaka koji uključuju i druge članove obitelji, a obiteljska medijacija je svakako jedan od stručnih postupaka koji počiva na razumijevanju obitelji kao sustava te se pod tim vidom može koristiti tijekom izvršavanja uvjetnog otpusta.

5.POSTUPAK OBITELJSKE MEDIJACIJE

Probacijski službenici kroz individualne savjetodavno motivirajuće razgovore pridonose obiteljskim, roditeljskim i partnerskim odnosima. Radom s uvjetno osuđenom osobom potiče se osvještavanje individualnih i okolinskih faktora važnih za podizanje kvalitete obiteljskih i drugih interpersonalnih odnosa. Podrška se pruža u razvoju i unaprjeđenju vještina i tehnika koje su potrebne za ostvarivanje bliskih odnosa. Međutim, izazove u tretmanskome radu probacijskih službenika predstavljaju dugotrajno i teško narušeni obiteljski odnosi s nekvalitetnom komunikacijom među članovima obitelji. Osuđenici se i po izlasku iz zatvora susreću s poteškoćama u bliskim i osobnim odnosima kao i socijalnim problemima, poglavito onim financijskim. Otežano je izvršavanje različitih socijalnih uloga, one partnerske, roditeljske, prijateljskih i svih drugih u kojima se susreću s brojnim sukobima koji mogu ometati prilagodbu osuđenika i tako imaju potencijal utjecati na ishod uvjetnog otpusta. Na primjer, ozbiljan sukob oko stambenog smještaja između osuđenika i njegovih roditelja kao i napet odnos sa supružnikom oko roditeljstva i odgoja djece. U svim takvim slučajevima provedba obiteljske medijacije je moguća te iako ne predstavlja uobičajenu mjeru koja se provodi tijekom uvjetnog otpusta, primjena postupka obiteljske medijacije može poslužiti za poboljšanje funkcioniranja osuđenika u obiteljskom okruženju čime se smanjuju šanse za mogući recidivizam (Volpe i Linder, 1991). Kao što je vidljivo iz iskustva probacijskih službenika najčešći sadržaji sukoba u obitelji uvjetno osuđenih osoba tiču se upravo svakodnevnog obiteljskog funkcioniranja i izvršavanja roditeljskih zadataka. Upravo ti sadržaji predstavljaju plodno tlo za primjenu obiteljske medijacije i poticanje pregovora i dogovora među članovima obitelji čime se može i potaknuti konstruktivnija komunikacije između članova obitelji.

Medijacija je postupak u kojem neutralna i nepristrana treća strana u ulozi medijatora pokušava sukobu među članovima obitelji prići na konstruktivan način s ciljem dolaska do rješenja koje bi zadovoljilo sve uključene strane (Peurača i Teršelić, 2004.). Članovi obitelji u situacijama svakodnevnih sukoba se najčešće sami dogovaraju, međutim pri tome mogu koristiti kako konstruktivne tako i nekonstruktivne te destruktivne obrasce komunikacije kojima produbljuju sukob ili ga ne rješavaju već ga odgađaju ili nastavljaju što utječe na kvalitetu obiteljskog života. Članovi obitelji tada mogu tražiti pomoć od stručnih službi, a kada govorimo o uvjetno osuđenim osobama one su već u kontaktu sa stručnim osobama koje imaju uvid u njihovo sveukupno funkcioniranje pa i u obilježja obiteljskog života. Upravo u toj okolnosti

prepoznamo mogućnost da i probacijski službenici mogu ukazati na mogućnost primjene obiteljske medijacije. Cilj je ovog rada prikazati obiteljsku medijaciju kao profesionalnu intervenciju kojom se može pomoći članovima obitelji da konstruktivnije pristupe rješavanju obiteljskih sukoba te na taj način steknu iskustvo konstruktivnije komunikacije i dogovaranja temeljenog na potrebama svih članova obitelji.

5.1. Pojmovno određenje obiteljske medijacije

Postupak obiteljske medijacije može se definirati kao „kratkotrajni proces koji počiva na procesu rješavanja problema pregovaranjem i olakšavanjem komunikacije između članova obitelji u kojem im treća osoba pomaže u identificiranju potreba, briga i strahova te osmišljavanjem izvedivih i prihvatljivih rješenja sukoba kako bi se postigao zajednički interes“ (Sladović Franz, 2005:4).

Obiteljska medijacija primjenjuje se kod sukoba čiji je sadržaj vezan uz svakodnevni život u užoj i široj obitelji, a najčešće je primjenjivana u području razvoda braka. S obzirom na to da se obiteljsku medijaciju može promatrati i kao „proces za obitelji u tranziciji iz jedne obiteljske strukture u drugu... s ciljem olakšavanja komunikacije, suradničkog donošenja odluka i ponovnog pregovaranja/ dogovaranja o odnosima“ (Parkinson, 2011:6) te da se povratkom osuđenih osoba u obitelj događa svojevrsna tranzicija i prilagodba članova na novu dinamiku, razmotrit će se mogućnost primjene obiteljske u radu s uvjetno otpuštenim osuđenicima. Kao što je ranije navedeno, cijeli je niz obiteljskih sukoba pa onda i spornih pitanja koji proizlaze iz potrebe za usklađivanjem obiteljskog života nakon povratka osuđene osobe u obiteljski sustav. Financijska pitanja kao i pitanja vezana uz roditeljstvo i odgoj djece te ukupnu raspodjelu obiteljskih obveza i izvršavanje partnerske i roditeljske uloge mogu biti u fokusu obiteljske medijacije. Navedena područja po prikazanom iskustvu probacijskih službenika predstavljaju i najčešće izvore sukoba u obitelji.

Primjenom obiteljske medijacije u radu s uvjetno osuđenim osobama moglo bi se doprinijeti:

a) konstruktivnijem rješavanju sukoba, polazeći od konkretnih svakodnevnih problema s kojima se obitelj suočava, b) postizanju parcijalnih dogovora s mogućnošću provjere izvedivosti dogovora s obzirom da probacijski službenik ima neko vrijeme uvid u funkcioniranje obitelji, c) usmjerenost na budućnost i d) usmjerenost na donošenje odluka kojima se uvažavaju potrebe svih uključenih. Također, promjene su moguće i u području komunikacije među članovima obitelji, obzirom da se provedbom postupka obiteljske

medijacije modelira konstruktivno rješavanje sukoba i pristojna komunikacija. Sve navedene prednosti mogu se povezati i s prednostima koje se općenito navode kao prednosti obiteljske medijacije u rješavanju obiteljskih sukoba u odnosu na rješenja koja donose sudovi ili treće osobe unutar socijalne službe (Roberts, 1988. prema Sladović Franz, 2005.):

1. Odluke donose oni koji s njima trebaju živjeti, na koje se i odnose, a ne treća strana
2. Samostalno donošenje odluka povećava vjerojatnost ostvarivanja sporazuma- skrbništvo nad djecom, financijska podrška i roditeljski plan imaju veću vjerojatnost održavanja ako su zajedno smišljeni.
3. Obiteljska medijacija „briše“ granice između pravnih, emocionalnih i praktičnih aspekata sukoba. Cilj medijacije je racionalno donošenje odluka uzimajući u obzir cjelokupne potrebe osoba.
4. Razvijanje trajnog roditeljskog partnerstva uslijed zajedničkog interesa za dobrobit djece.
5. Medijacija je uvijek usmjerena unaprijed, u budućnost, na ono što sudionici žele.
6. Rješenja postignuta medijacijom mogu se lakše mijenjati, kada se okolnosti promjene.
7. Medijacija pruža značajno iskustvo učenja kako pregovarati i iskustvo postizanja sporazuma u teškoj situaciji.
8. Medijacija omogućava da se održi obiteljski sustav donošenja odluka i zadrži odgovornost za kvalitetu života članova obitelji.

5.2. Prikaz osnovnih pretpostavki i načela obiteljske medijacije

Provedba obiteljske medijacije moguća je kada su ispunjene tri osnovne pretpostavke a to su: dobrovoljnost, kompetentnost i ravnoteža moći (Breber i Sladović Franz, 2014). Navedene pretpostavke na početku medijacije i tijekom provedbe postupka provodi obiteljski medijator. Ukoliko tijekom provedbe obiteljske medijacije pretpostavke više nisu ostvarene, medijacija se prekida. Prva navedena pretpostavka, dobrovoljnosti i spremnosti na suradnju odnosi se na postojanje minimuma interesa i želje za djelovanjem s ciljem rješavanja sukoba. Uobičajeno je da među sukobljenim stranama postoji nepovjerenje u mogućnost suradnje jer nisu u prethodnim pokušajima uspjeli samostalno razriješiti sukob i postići dogovor. No nužno je postojanje male, ali važne spremnosti da članovi obitelji (roditelji, partneri) postojeći sukob rješavanju uz pomoć treće strane u procesu medijacije.

Druga značajna pretpostavka za sudjelovanje u postupku obiteljske medijacije je kompetentnost sudionika. Odnosi se na sposobnost strana u sukobu sa same donose odluke koje su značajne za njih i da su sposobne razumjeti, izraziti svoje interese, brige i potrebe te donositi odluke. Upravo se mogućnost preuzimanja odgovornosti i kontrole nad procesom rješavanja sukoba i postizanja dogovora navodi kao prednost medijacijskog procesa jer to može biti osnažujuće za sudionike. Kompetentnost u rješavanju sukoba nije povezana sa socijalnim, ekonomskim ili obrazovnim statusom sudionika. Polazi se od ideje da je većina ljudi kompetentna samostalno se zastupati i izraziti svoje interese, uvidjeti svoje potrebe te donijeti samostalne odluke vodeći računa o vlastitoj koristi i dobrobiti te koristi i dobrobiti njemu važnih osoba., što članovi obitelji u pravilu jesu. Ukoliko medijator primijeti okolnosti koje bi mogle narušiti kompetentnost sudionika kao što je npr. zloupotreba droga i alkohola u smislu da je osoba pod utjecajem alkohola u trenutku provedbe medijacije, tada nije ispunjena ova pretpostavka jer alkohol dokazano utječe na mogućnost donošenja odluka.

I treća značajna pretpostavka je ravnoteža moći. Ukoliko postoji razlika u moći između strana u sukobu, pregovaranje niti medijacija nisu mogući. Razlika u moći odnosi se na uobičajeno na pitanje prisutnosti nasilja u odnosu među sudionicima, na primjer između uvjetno osuđene osobe i izvan(bračnog) druga. Kao i pitanje osjeća li žrtva strah od počinitelja. Etička je dužnost medijatora prekinuti pregovaranje ako procijeni neravnotežu moći koja će utjecati na taj proces, odnosno na ishod, sporazum, na način da se određeni dogovori postignu u strahu od druge strane ili pod prisilom (Sladović Franz, 2005.). Osim prisutnosti nasilja, razlika u moći odnosi se i na druge osobine i okolnosti na strani oba sudionika koji čine pregovaranje neravnopravnim i mogući ishod time može biti na štetu jednog od sudionika (npr. velika razlika u materijalnom statusu).

Osim tri navedene pretpostavke (kompetentnost, dobrovoljnost i ravnoteža moći) za provedbu obiteljske medijacije potrebno je da su zadovoljan i osnovna načela obiteljske medijacije. Načela su važna za provedbu medijacije jer se njihovim ostvarivanjem osiguravaju preduvjete za pregovaranje i dogovaranje među sudionicima. Osnovna načela obiteljske medijacije su (Sladović Franz, 2005.): dobrovoljnost procesa, povjerljivost, nepristranost i neutralnost medijatora i odlučivanje počiva na sudionicima medijacije.

Na prvom susretu s obiteljskim medijatorom, tzv. predmedijacijskom susretu, medijator je dužan objasniti da je obiteljska medijacija dobrovoljna i provjeriti jesu li oba sudionika spremna prihvatiti načela medijacije i sudjelovati dobrovoljno bez prijetnji, ucjena, laganja i drugih ponašanja koja utječu na tijek medijacijskog procesa. Dobrovoljnost kao značajno obilježje

medijacije istaknuto je i u Direktivi 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2008., u čl.13 gdje se navodi da „medijacija treba biti dobrovoljan proces na način da sudionici kontroliraju proces i mogu ga organizirati kako žele i prekinuti kada od žele“.

Drugo značajno načelo obiteljske medijacije je neutralnost i nepristranosti medijatora. To znači da obiteljski medijator svojim djelovanjem ne pridaje veću pažnju ili značaj niti jednom sudioniku. Njegova je zadaća da tijekom postupka osigura jednako vrijeme i potrebnu pozornost sudionicima medijacije te uključuje oba sudionika. Neutralnost medijatora znači da on neće izraziti svoje mišljenje o sadržaju spora i moguća rješenja. To naravno ne znači da je medijator lišen vlastitih vrijednosti i mišljenja, međutim postupak treba voditi na način da ga ne iznosi pred sudionicima. Medijator sudionicima može pružiti informacije na neutralan način kojim se ne priklanja niti jednom od sudionika. Medijatori trebaju paziti da se ne uključuju u zasebne telefonske razgovore ili e-mail komunikaciju samo s jednim od sudionika, već je potrebno na primjer e-mailom komunicirati prema oba sudionika. Prilikom pregovaranja i tijekom postupka, medijatori ne donose odluke, već sve odluke donose sudionici obiteljske medijacije. Uloga je medijatora da vodi proces na način da su ostvarena načela obiteljske medijacije uz ispunjenost pretpostavki za sudjelovanje.

5.3. Provedba postupka obiteljske medijacije

Provedbu obiteljske medijacije moguće je prikazati kao postupak po fazama. Svaka faza ima zasebnu svrhu i korake koje valja provesti. Prelazak iz jedne u drugu fazu uvjetovan je uspješnim ispunjenjem svrhe prethodne faze. U literaturi je moguće naći različit broj i sadržaj faza (od tri do 12) što ovisi o modelima medijacijske prakse koji proizlaze iz različitih teorijskih konceptata te pravnim i organizacijskim određenjima medijacije u nekoj državi. U ovom radu detaljnije će biti prikazan četverofazni model obiteljske medijacije koji se sastoji od slijedećih faza: 1. Uvod, 2. Priča, 3. Rješavanje problema, 4. Sporazum (Sladović Franz, 2005:11-13).

Svrha nulte faze je upoznavanje sa sadržajem sukoba, priprema prostorije i opuštanje neposredno prije početka procesa medijacije. U ovoj se fazi obiteljske medijacije priprema prostorija na način da se stolice rasporede u krug ili u trokut, ako su dva sudionika. Također, potrebno je osigurati mjesta za odvojene sastanke u slučaju potrebe, pripremiti bilježnicu, olovku i veliki papir za zapisivanje.

Medijacija započinje prvom, uvodnom fazom koja ima za cilj upoznavanje sudionika i medijatora, objašnjenje postupka obiteljske medijacije uz pojašnjavanje uloga i samog postupka kao i procjenu pretpostavki. U ovoj fazi važno je uspostavljanje pozitivne atmosfere i definiranje pravila i načina rada. Ukoliko bi obiteljsku medijaciju provodio probacijski službenik tada bi specifičnost provedbe bila u ranijem poznavanju sudionika, ali bi se uvodna faza svejedno trebala održati na način da probacijski službenik koji provodi medijaciju, predstavi postupak, objasni pravila rada te provjeri jesu li ispunjene pretpostavke za sudjelovanje pod vidom dobrovoljnosti, kompetentnosti i ravnoteže moći. Bez obzira na ranije poznavanje sudionika, potrebno je provjeriti jesu li oba sudionika spremna sudjelovati u postupku obiteljske medijacije u tom trenutku.

Druga je faza priče u kojoj se sudionike potiče da kažu kako svatko od njih vidi oko čega je sukob. Polazeći od sadržaja sukoba potrebno je definirati sporno pitanje, odnosno jedan konkretan problem oko koje se može postići dogovor. Često se radi o listi zajedničkih problema koje je potrebno riješiti, a tada je prikladno razvrstati ih prema hitnosti, važnosti i trajnosti te odabrati onaj oko kojeg će se pokušati postići dogovor, odnosno onaj koji će se rješavati kroz postupak obiteljske medijacije. Sam postupak se temelji na konceptima potreba, interesa i pozicija sudionika. Tijekom faze priče potrebno je istražiti koji su to interesi i potrebe svakog od sudionika, na primjer svakog roditelja i svakog djeteta, odnosno svih onih na koji sudjeluju u pregovaranju i onih na koje će se posljedice dogovora odraziti. Na primjer, ranije je navedeno kako je izvršavanje roditeljske uloge i podjela roditeljskih zadataka često područje sukoba s kojima se susreću uvjetno osuđene osobe. Sporno pitanje koje se može pojaviti može biti dovođenje/odvođenje djece u školu. Tada su i djeca indirektni sudionici medijacijskog procesa te je potrebno da se prilikom utvrđivanja interesa i potreba roditelja usmjeri na interese i potrebe djece na indirektnan način, preko njihovih roditelja koji ih najbolje poznaju i pozvani su štiti prava i interese svoje djece. Moguće je da ukoliko se radi o uvjetno osuđenim osobama oni ne raspolažu sa svim informacijama o djeci i to ih može činiti manje moćnom stranom u tom trenutku, međutim tada je uloga medijatora da balansira moć i potiče drugog sudionika (majku) da pruži informacije koje su potrebne o djeci da oboje mogu raspolagati s istim informacijama kako bi se daljnji pregovori mogli odvijati. Dakle, sudionike se potiče da govore o tome kako svatko od njih vid problem, što ih vezano uz problem brine, što smatraju da svakom uključenom treba. Često puta sudionici govore dosta toga, izražavaju osjećaje, posebice one neugodne, kao ljutnju, tugu, nepovjerenje. Tada je potrebno da medijator koristi različite komunikacijske vještine npr. da parafrazira izrečeno i/ili da tražiti od drugog sudionika da se osvrne na to što je

prvi sudionik rekao i kaže kako je to čuo, odnosno kako je svatko od njih razumio ono što drugi sudionik govori.

Treća faza u medijacijskom procesu je faza rješavanja problema u kojoj je potrebno poticati sudionike da ponude različita potencijalna rješenja spornog pitanja te izaberi ono koje najbolje zadovoljava potrebe i interese uključenih u sukob. Navedeni cilj može se postići na način da medijator naglašava područja slaganja među sudionicima pod vidom potreba i interesa, poziva sudionike da predlažu rješenja, promišljaju o prednostima i nedostacima svakog rješenja. Zadnji dio ove faze uključuje odabir onog rješenja za kojeg oba sudionika smatraju da je najbolja opcija kao rješenje spornog pitanja te provjera izvedivosti odabranog rješenja.

Ukoliko se od predloženih rješenja ne postigne dogovor, odnosno sudionici smatraju da niti jedno od predloženih rješenja nije adekvatno i/ili izvedivo treba sudionike potaknuti da promisle o posljedicama nepostizanja sporazuma. Koje su im alternative i što će biti ishod nepostizanja sporazuma za oba sudionika.

Medijacija završava sporazumom koji treba biti jasan i konkretan dogovor o provedbi odabrano rješenja (tko će učiniti što, gdje, kada i kako). Moguće je napraviti pismeni ili usmeni sporazum. Kada bi educiran probacijski službenik provodio obiteljsku medijaciju moguće je da sporazum napraviti i u pisanoj i usmenoj formi. U pisanoj formi može se napraviti Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi koji bi također mogao biti sadržaj obiteljske medijacije. Usmeni sporazum bi mogao biti na primjer oko izvršavanja kućanskih obaveza u obitelji uvjetno osuđene osobe. Prilikom sklapanja usmenih sporazuma potrebno je da medijator višestruko provjeri kako je svaki od sudionika čuo i razumio dogovor, upravo pod vidom jasnoće i jednakog razumijevanja dogovorenog (tko će, što će, kada i kako napraviti). Sa sudionicima je potrebno provjeriti jesu li zadovoljne postignutim dogovorom.. S obzirom da uvjetno osuđena osoba ostaje u kontaktu s probacijskim službenikom moguće je praćenje izvršavanje dogovora i ako postoji potreba moguće je ponoviti medijacijski susret zbog nepridržavanja dogovora ili promijenjenih okolnosti koje dovode do potrebe za redefiniranjem dogovora.

5.4. Vještine u obiteljskoj medijaciji

Provedba obiteljske medijacije iziskuje primjenu naprednih komunikacijskih vještina koje se koriste svrhovito s ciljem poticanja sudionika na suradnju, analizu sukoba i pregovaranje. Generalno, ključne komunikacijske vještine su (Žižak, Vizek Vidović i Ajduković, 2012.):

- Vještine *prenošenja* vlastitih ideja i osjećaja drugima kako bi ih oni mogli razumjeti na pravi odnosno točan način,
- Vještine *slušanja* i *promatranja* drugih te *razumijevanja* njihovih poruka.

Kako bi medijator bio uspješan provedbi medijacijskog procesa važno je da ima razvijene komunikacijske vještine i kompetencije te da stručni jezik zna prilagoditi sudionicima medijacije što zahtjeva cjeloživotno učenje i razvoj s obzirom da se radi o komunikaciji i komunikacijskim vještinama u profesionalno- razvojne svrhe, specifično u području obiteljske medijacije. Uz osnovne komunikacijske vještine, za medijatora su značajne i složene komunikacijske vještine poput upotrebe neutralnog govora, upotrebe metafore, postavljanja pitanja, reflektiranja, preoblikovanja, usmjeravanja na budućnost, usmjeravanja na zadatak (Žižak, Vidović i Ajduković, 2012.).

Vještine medijatora su (Kruhonja i Mitchels, 2004.):

- Slušanje i opća komunikacija - dati drugima mogućnost da iskažu sve za što osjećaju potrebu, odnosno iskazati točno što su rekli, postavljati prikladna, ohrabrujuća pitanja i djelotvorno prikupljati činjenice
- Sažimanje – prikupiti i ponovno prezentirati činjenice, osjećaje, probleme i načine na koje se može napredovati
- Izgrađivanje odnosa – potaknuti osjećaj u drugim ljudima da smo razumjeli njihove misli i osjećaje, dati im priliku da svoje odluke donesu sami, svojim tempom i pokazati da im stvarno želimo pomoći da riješe svoj spor
- Asertivnost – jasno znati svoje potrebe i biti sposoban iskazati ih drugim ljudima a da ih ne namećemo silom
- Vođenje – pomoći drugim ljudima da komuniciraju, slušaju, iskazuju osjećaje i brige
- Rješavanje problema – pronalaženje činjenica, identificiranje problema, razmatranje načina na koji bi se moglo s njima nositi i razrađivanje planova akcije
- Upravljanje sukobom – ostati smiren, biti asertivan, ublažiti ljutnju, ohrabrivati komunikaciju, ostati pozitivan
- Vještine prezentacije – objasniti ideje, sačiniti sažetke, shvaćati djelotvornost verbalnog izražavanja, gestikulacije i govora tijela u komunikaciji
- Upravljanje procesom medijacije – biti sposoban uskladiti niz različitih vještina, dati strukturu stranama u sukobu i zadržati nadzor nad procesom.

Promatranjem neverbalnog ponašanja sudionika, medijator može zaključiti o usklađenosti verbalnih i neverbalnih poruka te odnosu među sudionicima i prema medijatoru. Također je važno da medijatori osvijeste kakve neverbalne poruke oni šalju sudionicima, ali i svojim izgledom, te izgledom prostora u kojem se medijacije održava.

6. MOGUĆNOST PRIMJENE OBITELJSKE MEDIJACIJE U PROBACIJI

Temeljem prethodno prikazanog i autoričinog iskustva rada u probacijskom sustavu može se zaključiti da povratak uvjetno otpuštenog osuđenika u obitelj dovodi do promjena u obiteljskoj dinamici, poteškoća s kojima se i osuđenik i članovi obitelji (i šire obitelji) trebaju nositi što se odražava i na pojavu sukoba. Očuvanje obiteljske povezanosti i kvalitetnih obiteljskih odnosa tijekom izvršavanja kazne, realizirano kroz kvalitetne obiteljske posjete, zajedno s drugim intervencijama značajno pridonosi ublažavanju negativnih posljedica boravka u zatvoru te utječe na pripremu zatvorenika za socijalnu reintegraciju i život na slobodi u skladu s društvenim pravilima. U zatvorskom se sustavu posebna važnost pridaje očuvanju kontakta i dobrih odnosa zatvorenika i zatvorenica s njihovim obiteljima te pružanju pomoći u situacijama kada su ti odnosi narušeni. Zatvorenici koji za vrijeme izdržavanja kazne zadrže kontakt sa svojom obitelji lakše prihvaćaju život u zatvoru kao i život na slobodi nakon izdržane kazne.

Kako je i iz ranijeg prikaza vidljivo, u obiteljima uvjetno osuđenih osoba probacijska služba se susreće s narušenim odnosima i učestalim sukobima oko financijskih pitanja te partnerskih i roditeljskih pitanja. Uočava se potreba za pomoći i podrškom uvjetno osuđenih osoba i u pogledu obiteljskih odnosa kroz različite profesionalne intervencije. Pod tim vidom razmatra se i mogućnost primjene obiteljske medijacije jer je usmjerena na rješavanje problema i spornih pitanja s fokusom na sve članove obitelji i postizanje dogovora koji odgovara potrebama svih članova. Provedbom obiteljske medijacije sudionike se vodi kroz strukturirani postupak pregovaranja poštujući određena pravila i načela rada uz korištenje tehnika i metoda koje olakšavaju postizanje sporazuma. Primjena postupka obiteljske medijacije u rješavanju svakodnevnih sukoba i problema s kojima se u obitelji susreću uvjetno osuđene osobe može imati pozitivnog utjecaja na daljnju međusobnu komunikaciju i odnose među članovima obitelji. Iako rad na narušenim odnosima nije cilj obiteljske medijacije, unaprjeđenje odnosa može nastupiti jer se tijekom medijacijskog procesa, sudionike usmjerava na međusobno slušanje, izražavanje pozicija, interesa i potreba uz neagresivnu i primjerenu komunikaciju kako bi se postigli obostrano prihvatljivi dogovori. Takva aktivna participacija članova obitelji u obiteljskoj medijaciji te postizanje sporazuma osnažuju sudionike i pokazuje da je moguće komunicirati na konstruktivniji način, kao i postići dogovor. Prolazeći kroz taj proces sudionici su aktivni te preuzimaju kontrolu nad životnim okolnostima i povećavaju sposobnosti za donošenje učinkovitih odluka (Breber i Sladović Franz, 2014).

U okviru probacijskih poslova postupak obiteljske medijacije mogao bi se provesti u cijelosti od strane probacijskog službenika koji se educira za provedbu obiteljske medijacije. Također, probacijski službenik educiran u području obiteljske medijacije može osim provedbe cjelokupnog postupka koristiti i medijacijske tehnike kako bi potaknuo pregovaranje i dogovaranje među članovima obitelji uvjetno otpuštenih osuđenika. Tehnike koje medijator tada može koristiti su u prvom redu aktivno slušanje i poticanje sudionika na međusobno aktivno slušanje, povezivanje na zajedničko, usmjeravanje na budućnost, parcijalizacija spornih pitanja i fokusiranje kao i pregovaranje. Također, ostali probacijski službenici mogu, uz prethodna znanja i nakon pohađanja senzibilizacijskih radionica, uputiti uvjetno osuđene osobe i članove njihove obitelji na obiteljsku medijaciju kada radeći u obitelji uvjetno osuđene osobe prepoznaju sadržaj sukoba koji se može rješavati primjenom obiteljske medijacije.

Kako bi se jasnije prikazala mogućnost korištenja obiteljske medijacije u radu s uvjetno osuđenim osobama biti će prikazan jedan primjer provedbe obiteljske medijacije od strane probacijskog službenika.

7. PROVEDBA OBITELJSKE MEDIJACIJE U OBITELJI UVJETNO OTPUŠTENOG OSUĐENIKA-PRIMJER IZ PRAKSE OBITELJSKE MEDIJACIJE

U nastavku će biti prikazan primjer iz prakse provedbe obiteljske medijacije s roditeljima, gdje je otac bio na izdržavanju kazne zatvora, a koji je proveden od strane autorice ovog rada tijekom studija. Provedena medijacija prikazana je kroz 4 faze strukturiranog modela obiteljske medijacije koji je ranije prikazan: uvodna faza, faza priče, faza rješavanja i faza sporazuma.

7.1. Kratki prikaz sadržaja slučaja

Zatvoreniku DŠ je zbog počinjenog kaznenog djela Razbojništvo, čl. 230.st.1 KZ/11 izrečena kazna zatvora u trajanju 3 godine i 6 mjeseci. Potječe iz radničko-zemljoradničke obitelji u kojoj je rođen kao starije od dvoje djece. Odrastao je uz oba roditelja i sestru u okruženju u kojem je tijekom njegovog odrastanja bio prisutan alkoholizam oca. Redovno je završio četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, prva dva razreda u Srednjoj tehničkoj školi, a treći i četvrti u Srednjoj policijskoj školi. Zaposlio se odmah po završetku školovanja u policijskoj postaji. U braku je od 2001. godine, otac je troje maloljetne djece kćer (16), sin (14) i kćer (12). Supruga MŠ je zanimanjem trgovkinja, SSS, zaposlena.

Zatvorenikovo intelektualno funkcioniranje je iznadprosječno. Opća educiranost procjenjuje se prosječnom. Riječ je o dobro kontroliranoj osobi koja je sklona bez straha ulaziti u rizične situacije jer ih ne doživljava kao stresne već kao uzbudljive. Avanturistički je orijentiran i voli osjećaj moći koji ima kad kontrolira rizične situacije. Inače ima razvijene kulturne i komunikacijske vještine te nema problem u svakodnevnom ophođenju s ljudima. Negira eksperimentiranje s drogom, dok potvrđuje rijetku prigodnu konzumaciju alkohola. U periodu kada je počinio kazneno djelo konzumirao je alkohol i anksiolitike. Za vrijeme boravka u kaznionici kontaktirao je sa suprugom, djecom, roditeljima i sestrom. Smatrao je da ima kontinuiranu podršku kako vlastite, tako i primarne obitelji. Za vrijeme izvršavanja kazne koristio je pogodnost izlaska sa posjetiteljem u grad, izlazak u mjesto prebivališta, godišnji odmor na adresi prebivališta.

Zatvorenik je u svom prijedlogu za uvjetni otpust naveo uredan penološki tijek, kajanje prema počinjenom kaznenom djelu, štetu koju je nanio svojoj obitelji, kao i donesenu odluku za

nastavak života usklađenog sa općeprihvaćenim društvenim normama. On je nadalje ustvrdio da bi odlaskom na uvjetni otpust bio u mogućnosti pomoći supruzi, kako financijski, tako emocionalno i svim potrebnim angažmanom u podizanju troje malodobne djece, od kojih je jedno u posebno zahtjevnoj, adolescentnoj dobi.

Mišljenje Povjerenstva za uvjetni otpust bilo je da se njegov prijedlog za uvjetni otpust po čl. 158. Zakona o izvršavanju kazne zatvora može pozitivno riješiti. Okolnosti koje su tome pridonijele bile su: zatvoreniku se prvi puta nalazio na izdržavanju kazne zatvora, nije imao dugih postupaka u tijeku, pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora realizirao se na naročito uspješnoj razini, razvio je kritičnost prema kaznenom djelu i osvijestio nužnost življenja u skladu s općeprihvaćenim društvenim normama uz prisutnu kontinuiranu podršku vlastite obitelji u kojoj mu je osiguran poslijepenalni prihvata. Na temelju članka 62.st.2.točka 11 KZ/11 osuđeniku su naložene posebne obveze da se prvog sljedećeg radnog dana nakon otpuštanja iz kaznionice javi nadležnoj policijskoj postaji, sudu izvršenja i nadležnom probacijskom uredu, a potom redovito nadležnom probacijskom uredu.

7.2. Mogućnost primjene obiteljske medijacije u konkretnom slučaju po fazama medijacijskog procesa

Prilikom osobnog dolaska u dom osuđenika u svrhu obavljanja probacijskog posla obavljen je razgovor s osuđenikom i njegovom suprugom u svrhu utvrđivanja stavova i očekivanja obitelji vezana uz rad probacijskog službenika, njihova razmišljanja o obiteljskim odnosima i tijekom svakodnevnog obiteljskog života s obzirom na povratak uvjetno otpuštenog člana obitelji, uvida u probleme s kojima se kao obitelj susreću, kako opisuju međusobne obiteljske odnose i kako vide mogućnost unaprjeđenja istih za vrijeme trajanja uvjetnog otpusta.

Kako je tijekom rada s osuđenikom uočeno postojanje spornih pitanja oko odgoja djece te korištenje komunikacijskih obrazaca kojima se neće postići dogovori o konkretnim spornim pitanjima, predložena je obiteljska medijacija. Predstavljen je postupak obiteljske medijacije kao mogućnost rješavanja problema i sukoba pregovaranjem kojem bi u fokusu bili potrebe, interesi svih članova njihove obitelji te bi radili na osmišljavanju izvedivih i prihvatljivih rješenja od kojeg bi koristi imali i oni kao roditelji i djeca. Prednosti sudjelovanja u obiteljskoj medijaciji predstavljene su način da im sudjelovanje u postupku omogućava jasno određivanje spornih pitanja i pregovaranje o provedivom sporazumu, s fokusom na budućnost i

sagledavanje potreba i interesa svih članova obitelji. Također, objašnjeno je da obiteljska medijacija nije sastavni dio rada probacijskog službenika i nije savjetovanje, niti motivacijski razgovor koje radi probacijski službenik. Prikazana je medijacija kao jedna mogućnost rješavanja problema za čiju je provedbu potrebno dodatno osposobljavanje. Sudionicima su prikazana osnovna načela koja su ključna za svaku obiteljsku medijaciju, a odnose se na dobrovoljnost njihovog sudjelovanja u procesu, povjerljivost i ograničenja od povjerljivosti kao i nepristranost medijatora. Naglašen je izuzetak od pravila povjerljivosti, a to su situacije u kojima obiteljski medijator ima saznanja o prijetnji svom životu i sigurnosti ili životu i sigurnosti druge osobe.

Nakon prezentacije obiteljske medijacije oba roditelja odlučila su se uključiti u postupak. Predstavljanje obiteljske medijacije imalo je elemenata predmedijacijskog susreta, odnosno prvog susreta s obiteljskim medijatorom koji ima za cilj informiranje sudionika o obiteljskoj medijaciji ali i provjeru pretpostavki za sudjelovanje u medijaciji. Kako je postojao uvid u funkcioniranje oba roditelja i prije ponude obiteljske medijacije, bila je procjena da su ispunjene pretpostavke za sudjelovanje koje se odnose se na spremnost na suradnju, kompetentnost i ravnotežu moći što je još jednom potvrđeno tijekom uvodnog razgovora. Dakle, kod roditelja je postojao interes i želja za sudjelovanjem, oboje su bili sposobni donositi odluke koje su za njih značajne te je postojala jednakost u moći. Izvor moći za suprugu bile su financijska neovisnost, stambena sigurnost, širok krug prijatelja i poznanika, podrška djece. Na strani njezinog supruga izvori moći bili su njegove osobne karakteristike (komunikacijske vještine, inteligencija), želja za sudjelovanjem u odgoju djece i brizi o njima te vrijeme koje je imao na raspolaganju. Kod roditelja prethodno, ni trenutno nije bilo prisutno nasilje.

Također, prije nastavka rada roditelji su upoznati s pravilima obiteljske medijacije i to: kad jedan govori drugi sluša, govoriti u svoje ime i o sebi te o onome što ih brine, potreba za njihovim aktivnim sudjelovanjem i međusobnim slušanjem, bez upadanja, ismijavanja, pogrđnih i uvredljivih izjava i bez korištenja mobitela za vrijeme trajanja susreta. Time je završena uvodna faza medijacijskog procesa.

Druga faza

Kao što je prethodno prikazano u opisu faza medijacijskog procesa, svrha druge faze je iskazivanje svih činjenica i osjećaja koji su se pojavljivali i još postoje u sukobu te postići razumijevanje/slušanje druge strane o izrečenom, prepoznavanje potreba i interesa, stvaranje i

definiranje liste spornih pitanja (Sladović Franz, 2005). Polazeći od navedene svrhe, sažeta su sva problemska područja identificirana kao ona koja su izvor sukoba među roditeljima, a tiču se brige o djeci i raspodjele obveza oko djece s ciljem usmjeravanja na pojedina sporna pitanja. Sudionici su se složili da su zajednički problemi koje je potrebno riješiti: briga o djeci, uspostavljanje ponovnog kontakta oca s djecom, izvršavanje svakodnevnih obveza povezanih s brigom o djeci i kućanskih obveza te rješavanje financijskih problema. Roditelji su željeli prvo razgovarati o raspodjeli obveza koje se tiču brige o djeci.

Kao medijator koristila sam prikladnu neverbalnu komunikaciju, prigodan ton i glasnoću govora, balansiran kontakt očima s oba sudionika te se trudila govoriti jasno i primjereno. Od vještina koristila sam aktivno slušanje, sažimanje, parafraziranje, fokusiranje te parcijalizaciju. Koristila sam i tehniku usmjeravanja na zajedničko jer su oba roditelja izražavala da im je ova situacija stresna i teška, da pate zbog nastale situacije te žele djeci sve najbolje.

Pitanjima sam nastojala identificirati interese i potrebe svih sudionika, roditelja i djece. Na primjer, što djeca vole raditi s ocem (svatko od troje djece), na koji način majka vidi da se otac može uključiti te kako sam otac vidi da se može i treba uključiti u brigu o djeci. Medijatorske intervencije ticale su se usmjeravanja na roditeljsku ulogu oca i majke te s tim u vezi usmjeravanje na sadašnjost i budućnost, na potrebe i interese djece.

Kod sudionika sam identificirala interese i to na strani oca: povezivanje s djecom, uključivanje u roditeljstvo (obveze i dužnosti), a na strani majke: rasterećenje od roditeljskih i kućanskih obaveza i odgovornosti, povezivanje oca s djecom. Potrebe koje su bile u pozadini ovih interesa koje su sudionicima bile zajedničke su potreba za prihvaćanjem i pripadanjem obitelji.

Majka je govorila o tome koliko joj je teško, da o svemu (kućanstvu, odgoju djece, financijama) mora brinuti sama i njezine potrebe su potreba za ljubavi (emocionalna, seksualna, uvažavanje); potreba za prihvaćanjem (potreba za priznanjem koju je „žrtvu“ podnijela tijekom suprugovog izdržavanja kazne zatvora); potreba za zabavom (nedostatak slobodnog vremena, vremena „za sebe“, opuštajućih trenutaka i nedostatak vremena za hobije); potreba za slobodom (da si sama organizira život).

Otac je bio u poziciji da ga nitko ne razumije, a njegove potrebe su potreba za ljubavi i prihvaćanjem te potreba za moći jer želi poštovanje, htio bi zauzeti mjesto i poziciju u obitelji.

Sudionici su iskazivali želju za nastavkom zajedničkog obiteljskog života, iznosili su i brige o budućnosti. Tako je otac iznosio brige vezane za pronalazak zaposlenja, a što se tiče djece one

su se odnosile na uspostavu odnosa s djecom, strah od osude okoline i djece te brige hoće li se moći ponovno nametnuti u svojoj roditeljskoj ulozi.

Supruga i majka izražavala je strah da će suprug koji je tri godine proveo u zatvoru narušiti obiteljsku dinamiku uspostavljenu tijekom njegove odsutnosti te brigu da će suprug ponovno počiniti kazneno djelo što je ukazivalo i na određeno nepovjerenje prema suprugu. Polazeći od ideje da je povjerenje važno u odnosu i da u slučaju narušenog povjerenja medijator može poduzimati intervencije s ciljem razvijanja povjerenja među sudionicima (Coleman, Deutsch i Marcus, 2014.) poticala sam na opisivanje ponašanja koja su dovela do narušavanja povjerenja, na iskazivanje isprike supruga. Suprug je također bio spreman iskazati i iskazao je zahvalnost supruzi za ono što je činila u odgoju djece i brige za obitelj za vrijeme koje je on proveo u zatvoru što je doprinijelo blagom smanjivanju tenzija u međusobnoj komunikaciji. Na taj način DŠ je odgovorio na jednu od potreba koju je MŠ iskazivala, a tiče se priznanja s njegove strane za trud koji je ona uložila u obiteljski život za vrijeme njegove odsutnosti zbog izdržavanja kazne zatvora.

Tijekom cijele ove faze a s ciljem pružanja informacija. Sudionicima sam davala informacije koje se odnose na razumijevanje potreba djece u specifičnoj situaciji u kojoj se njihova obitelj našla. Također, informirani su o negativnom utjecaju roditeljskog sukoba na djecu i njihov razvoj, posebice ako su sukobi učestali, pojačavaju se i imaju tendenciju eskalacije te potrebi za konstruktivnim rješavanjem sukoba.

Tijekom ove faze rada bilo je prisutno uzajamno optuživanje i okrivljavanje među supružnicima i roditeljima vezano uz partnerske i roditeljske odnose, vraćajući se u prošle događaje. Tada sam kao medijator poduzimala intervencije s ciljem povećanja konstruktivne komunikacije. U prvom redu poticala sam međusobno slušanje sudionika, korištenje JA poruka i govora iz Ja. Kao medijator koristila sam JA poruke u komunikaciji sa sugovornicima. Usmjeravala sam ih da govore o sebi, svojim osjećajima i doživljajima. Postavljala sam pitanja svakom od njih i poticala da kažu jedan drugome kako su čuli ono što je prethodni govorio. Uz to usmjeravala sam sugovornike na sadašnjost i na aktualna sporna pitanja koja imaju radeći fokusiranje te usmjeravala na potrebe i interese djece.

Treća Faza

Svrha treće faze medijacijskog procesa je pronalaženje različitih rješenja i odabir onoga koji najbolje zadovoljava potrebe i interese uključenih u postupak obiteljske medijacije. Sudionici su kroz prethodne dvije faze imali priliku iskazati svoju poziciju i interese te čuti poziciju druge strane. Koristeći se već opisanim komunikacijskim vještinama poticala sam sudionike da pažnju preusmjere s pozicija ka interesima i potrebama kako vlastitim tako i svoje djece s ciljem usmjeravanja na traženje i biranje mogućih opcija organizacije brige o djeci. U ovoj su fazi sudionici predlagali rješenja i promišljali o prednostima i nedostacima svakog rješenja. Sporno pitanje koje je u prethodnoj fazi identificirano kao ono na kojem će se prvo raditi je pitanje raspodjele obveza o djeci i kućanskih poslova. Poticala sam sudionike na pregovaranje naglašavajući zajedničke interese i ciljeve. Cilj je bio pregovore voditi tako da se roditeljski odnos održi, da moć bude uravnotežena te da pregovaranjem postignu dogovor.

Četvrta faza

U zadnjoj su fazi sudionici postigli konkretan dogovor o provedbi odabranog rješenja (tko će učiniti što, gdje, kada i kako) i sklopili usmeni sporazum. DŠ će do pronalaska zaposlenja preuzeti kućanske poslove (usisavanje, iznošenje smeća, kupnja namirnica i sitni kućanski popravci) dok će MŠ nastaviti kuhanje i pripremanje hrane, pranje posuđa, ostalo pospremanje i peglanje. Roditelji će s djecom provoditi zajedničko vrijeme na način da će provoditi zajedničke aktivnosti koje vole raditi: druženje s djecom kroz gledanje TV-a, igranje playstation-a, zajedničke šetnje, kartanje. DŠ će provoditi zajedničko vrijeme s djecom u svakodnevnim aktivnostima (sa najstarijim djetetom će inicirati zajedničku šetnju i izlazak, sa srednjim djetetom će inicirati igranje playstation-a dva puta tjedno, a najmlađem djetetu će prekontrolirati zadaću svaki dan) te će odlaziti u zajedničku kupovinu s djecom (npr. kupovina tenisica). Na roditeljske sastanke će ići MŠ, ako je zbog posla spriječena onda će ići DŠ: MŠ će organizirati rođendane koji će se odvijati kroz pola godine.

Provjerila sam sa sudionicima jesu li zadovoljni dogovorom.

Pozvala sam sudionike da komentiraju proces medijacije na što sam dobila samo pozitivne povratne informacije. Zahvalila sam sudionicima na aktivnom sudjelovanju i čestitala na postizanju sporazuma.

Osvrt medijatora na provedenu obiteljsku medijaciju

Tijekom cijelog medijacijskog procesa nastojala sam biti usredotočena na oba roditelja, balansirala sam ravnotežu moći među supružnicima, imala sam kontrolu nad procesom, osigurala sam cirkularni razgovor za vrijeme susreta na način da sam sudionike poticala da razgovaraju jedan s drugim, koristila sam humor da se smanje tenzije, pružala sam informacije, a ne savjete. Intervenirala sam dovoljno kako bi spriječila da jedan partner dominira susretom. Zadovoljna sam što sam uspjela definirati sporna pitanja, ostati u ulozi medijatora i što su roditelji postigli dogovor na dobrobit obje strane.

Provedba obiteljske medijacije kao cjelovitog postupka zahtijeva poštivanje načela neutralnosti i nepristranosti, odnosno da medijator nema nikakvog interesa zastupati niti jedno rješenje kao niti jednog sudionika. Provedbom obiteljske medijacije unutar svog probacijskog rada može se promatrati i kao suprotno načelu neutralnosti i nepristranosti medijatora s obzirom da sam imala uvid u sadržaj spora i probleme s kojima se susreću sudionici. Također, prethodno sam poznavala oba sudionika. Međutim, iako je prethodno poznavanje sudionika izazov za mene kao obiteljskog medijatora, smatrala sam da bi se sudjelovanjem uvjetno osuđene osobe i njegove supruge postigla veća korist za sudionike. Stoga sam transparentno i jasno sudionicima objasnila postupak, napravila kao zgradu u obavljanju svog probacijskog posla, s jasnim ciljem. Kao probacijska službenica imam dvostruku ulogu u provođenju uvjetnog otpusta, to je s jedne strane nadzor i praćenje, a s druge strane pomoć osuđeniku. Provedbu obiteljske medijacije inicirala sam polazeći od funkcije pomoći i podrške osuđeniku. Prethodno poznavanje sudionika, iako izazov je i prilika jer su sudionici imali prethodno iskustvo i neko razvijeno povjerenje koje smo postigli kroz dotadašnji rad. Tako da je i njihovo sudjelovanje u postupku obiteljske medijacije moglo biti motivirano i tim prethodnim iskustvom što se odrazilo i na pozitivan odnos prema meni i postupku obiteljske medijacije. Također, moguće je i da prethodno poznavanje mene kao probacijskog službenika kao i spoznaja o nastavku rada nakon provedbe obiteljske medijacije mogla utjecati na ponašanja sudionika. Zato sam smatrala važnim uvodno informirati sudionike o postupku obiteljske medijacije i razlici tog postupka od posla probacijskog službenika. Dvojnost uloga, one obiteljskog medijatora i one probacijskog službenika pred mene je stavljala izazove pod vidom zadržavanja neutralnosti i nepristranosti posebice u dijelu informiranja sudionika, odnosno iznošenja informacija a ne ulaženje u davanje savjeta i uputa te vođenja pregovora. Izazovno mi je bilo i ostati u neutralnoj ulozi, odnosno ne uplesti se u zastupanje pozicije uvjetno osuđene osobe, ali niti ne zastupati njegovu suprugu s kojom sam također suosjećala s obzirom na ukupnu životnu situaciju koju je prošla. Stoga

smatram važnim da obiteljski medijator, ali i probacijski službenik, ima dostupnu superviziju s ciljem podrške u izazovnim i zahtjevnim profesionalnim situacijama.

Provodeći obiteljsku medijaciju imala sam priliku pružiti primjer konstruktivne komunikacije i rješavanja problema te pružiti podršku oba sudionika (i osuđeniku i njegovoj supruzi). Smatram da se postignutim jasnim dogovorom među sudionicima potiče i povjerenje koje je narušeno između ostalog i zbog počinjenog kaznenog djela te da se ovakvim jasnim dogovorima koji se tiču svakodnevnog funkcioniranja obitelji može poticati i razvoj povjerenja i doprinijeti kvaliteti života osuđenika i članova njegove obitelji.

Temeljem iskustva provedbe obiteljske medijacije u obitelji uvjetno osuđene osobe kao potencijalnu dobit sudjelovanja za uvjetno otpuštene osuđenike može biti iskustvo konstruktivnije komunikacije u situaciji sukoba, poticanje aktivne participacije u obiteljskom životu kao i u donošenju obiteljskih odluka imajući u vidu potrebe svih članova obitelji (roditelja i djece) te rješavanje problema. Roditelji su kroz ovu medijaciju imali priliku rješavati sukob na jedan konstruktivniji način, koristeći komunikaciju u kojoj su na najmanju moguću mjeru bili svedeni neadekvatni obrasci komunikacije kojima su partneri znali komunicirati i imali su prilike iskusiti drugačiji pristup rješavanju problema što otvara prostor za adekvatniju komunikaciju u budućnosti.

Zaključno, provedbom obiteljske medijacije upotpunila sam vlastiti rad probacijskog službenika u dijelu rada s obiteljskim sukobima koji su permanentno prisutni u obiteljima uvjetno otpuštenih osoba. Temeljem provedene obiteljske medijacije može se reći da u okviru obavljanja probacijskih poslova postoji prilika za provedbu obiteljske medijacije i to na tri načina:

1. Provedba cjelovitog postupka obiteljske medijacije na način da je provodi probacijski službenik dodatno educiran za provedbu obiteljske medijacije. Tada je moguća provedba medijacije kao zgrade u provedbi probacijskih poslova neovisno o vrsti sankcije s jasno naglašenim ciljem i svrhom koji su komunicirani i sa sudionicima.

2. Primjena medijacijskih tehnika u radu probacijskog službenika. Tada probacijski službenik u radu s osuđenom osobom i članom obitelji koristi vještine i tehnike iz područja rješavanja problema i pregovaranja kada identificira konkretna sporna pitanja o kojima se može pregovarati.

3. Upućivanje osuđenika i članove njihovih obitelji u obiteljsku medijaciju od strane probacijskih službenika koji u okviru obavljanja probacijskih poslova identificiraju sukobe koji se mogu rješavati u postupku obiteljske medijacije. Tada probacijski službenik koji je uputio na medijaciju nastavlja obavljati svoje probacijske poslove, a obiteljsku medijaciju provodi probacijski službenik educiran za provedbu obiteljske medijacije ili drugi stručnjak obiteljski medijator zaposlen u sustavu socijalne skrbi kao socijalnu uslugu što obiteljska medijacija jest.

Također, s ciljem poticanja razvoja primjene obiteljske medijacije kao načina rada s obiteljskim sukobima u okviru probacijske službe potrebno je informirati i educirati probacijske službenike o obiteljskoj medijaciji, svrsi i cilju postupka kao i o pretpostavkama za sudjelovanje. Stoga bi se mogla provesti ciljana senzibilizacijska radionica i predavanje koja bi imala za cilj prezentaciju obiteljske medijacije, načela, pretpostavki, načina rada i očekivane dobiti.

8.ZAKLJUČAK

Izvršavanje kaznenopravnih sankcija u Republici Hrvatskoj propisano je Zakonom o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21) i Zakonom o probaciji (NN 99/18). Prvi Zakon o probaciji donesen je 2009. godine koji je zamijenio Zakon o izvršavanju uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi te je bio osnova za izgradnju profesionalne Probacijske službe i njen daljnji razvoj o kojem će kasnije biti više riječi.

Dolaskom osuđenika na izvršavanje kazne zatvora procjenjuju se kriminogeni rizici i tretmanske potrebe osobe te se izrađuje pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora. Već tada započinje priprema zatvorenika za otpust iz kaznionice ili zatvora. Prijedlog za uvjetni otpust može biti podnesen po službenoj dužnosti ili od strane zatvorenika. O rješenju odlučuje Povjerenstvo za uvjetni otpust ili sudac izvršenja nadležnog županijskog suda nakon što pribavi mišljenja kaznionice/zatvora, policije, centra za socijalnu skrb i probacijske službe. Ukoliko je rješenje pozitivno te se osuđeniku odobri uvjetni otpust, osoba ima obvezu javljanja sucu izvršenja i policijskoj postaji. Ukoliko se procijeni ili sudac izvršenja odredi da je pojedinom osuđeniku potreban dodatni nadzor i podrška, rješenjem o uvjetnom otpustu određuje se obveza javljanja probacijskom uredu. Istim rješenjem mogu se odraditi i druge (posebne) obveze, npr. javljanje centru za socijalnu skrb, nastavak psihijatrijskog liječenja, liječenja od ovisnosti i dr., čije izvršavanje također nadzire probacijska služba. Probacijska služba ustrojena je u sklopu kaznenopravnog sustava s ciljem nadzora počinitelja kaznenih djela te pružanjem podrške i pomoći osuđeniku u životu u zajednici. U provedbi poslova iz svoje nadležnosti potrebna je međusektorska i multidisciplinarna suradnja tako da probacijska služba surađuje sa zatvorima i kaznionicama, sustavom socijalne skrbi, organizacijama civilnog društva i lokalnom zajednicom.

Prema Kressel (2014.) empirijska i stručna literatura već više od dva desetljeća govori da je medijacija važan i koristan postupak za rješavanje različitih oblika društvenih i interpersonalnih sukoba. Dokazano je da je medijacija iznimno vrijedna za sukobe srednjeg intenziteta, no kada se radi o visoko polariziranim sukobima, može se govoriti i o određenim dobrobitima čak ako se i ne postigne dogovor. To su: smanjivanje tenzija, pojašnjavanje problema i humaniziranje pravnih procesa (Kressel, 2014.). Nadalje, pokazalo se da je medijacija korisna mnogim obiteljima zato što povećava samoodređenje članova obitelji i njihovu sposobnost komunikacije, promiče najbolje interese djece te umanjuje ekonomske i emocionalne troškove obiteljskih sukoba. Prednosti obiteljske medijacije u rješavanju obiteljskih sukoba ogledaju se

poticanju pregovaranja i konstruktivnog rješavanja sukoba čime ukoliko se medijacija primijeni u trenutku kada je sukob prisutan, ali nije eskalirao, može imati preventivni učinak. Medijacija polazi od pozicija, interesa i potreba osoba uključenih u sukob, fokusirano na pronalazak načina na koji se potrebe mogu zadovoljiti na koristi svih sudionika, uz preuzimanje odgovornosti za postizanje dogovora koji odgovara načinu života obitelji. Medijacija je usmjerena na budućnost i održavanje odnosa među članovima obitelji što omogućava da se održi obiteljski sustav donošenja odluka i zadrži odgovornost za kvalitetu života članova. Također, samostalno donošenje odluka povećava vjerojatnost ostvarivanja sporazuma.

Povratak uvjetno otpuštenog osuđenika u obitelj dovodi do promjena u obiteljskoj dinamici i poteškoća s kojima se i osuđenik i članovi obitelji (i šire obitelji) teško nose. Izlazak na slobodu, u zajednicu, od osuđenika traži prilagodbu na drugačije društvene norme, na pripadnost zajednici te resocijalizaciju prihvaćanjem društveno prihvatljivih uloga, npr. roditelja, partnera i sl. Tijekom izdržavanja zatvorske kazne i odsutnosti zatvorenika obitelj se mora prilagoditi novonastaloj situaciji, članovi preuzimaju nove uloge, mijenja se dinamika u obitelji i odnosi među članovima. Prema Maloić (2020) obitelj se tijekom izvršavanja kazne zatvora suočava s velikim izazovima očuvanja obitelji kao sustava, to jest obiteljskih uloga i obiteljskih veza, dok se povratkom zatvorenika u obitelj javljaju novi specifični izazovi koji zahtijevaju ponovnu obiteljsku prilagodbu. Niz je negativnih psiholoških, ekonomskih i socijalnih učinaka koji mogu dovesti i do prekida partnerskih i roditeljskih odnosa. Probacijski službenici opisivali su sadržaje sukoba koji se odnose na ostvarivanje i partnerske i roditeljske uloge u obitelji. Prema prikazanim podacima iz interne statistike Sektora za probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave polovica uvjetno otpuštenih osuđenika ima djecu te živi u kućanstvu sa suprugom i djecom. Stoga je svakoj obitelji potrebno osigurati podršku u skladu sa specifičnim teškoćama s kojima se susreće i potrebama koje ima. Da bi obitelj i dalje mogla uspješno ostvarivati svoje ključne funkcije i zadaće, potrebna je uključenost različitih službi i institucija. Važnu ulogu u tom procesu može imati i probacijski sustav jer radi s uvjetno otpuštenim osuđenicima i ostvaruje kontakte s njihovim obiteljima. U obiteljima uvjetno osuđenih osoba probacijska služba se susreće s narušenim odnosima i učestalim sukobima te poteškoćama u partnerskim odnosima i ostvarivanju roditeljske uloge. Uočava se potreba za pomoći i podrškom kroz različite profesionalne intervencije, a jedna od njih bi mogla biti i obiteljska medijacija. Probacijski službenici probacijske poslove obavljaju u prostorijama probacijskog ureda, ali i na terenu, odlaze u dom osobe uključene u probaciju gdje se komunicira s osuđenikom, ali i sa drugim

članovima obitelji ili osobama koje žive na adresi stanovanja čime se može steći uvid u obiteljske odnose i sukobe što otvara prostor za primjenu obiteljske medijacije.

Iako pružanje podrške obitelji zatvorenika nije primarna odgovornost probacijske službe, već rad s počiniteljima kaznenih djela, probacijski službenici trebali bi raditi na unapređivanju partnerskih i roditeljskih kompetencija počinitelja i s drugim dionicima pružati podršku uvjetno otpuštenim osuđenima i njihovim obiteljima s obzirom da obitelj ima ulogu zaštitnog čimbenika koji pridonosi resocijalizaciji osuđenika i smanjenju recidiva. Istraživanja (Macklin, 2013., prema Maloić, Rajić i Mažar, 2015.) pokazuju da su socijalna podrška i socijalni kapital (obitelj, škola, rad i sl.) važni čimbenici u prevenciji recidiva.

U okviru probacijskih poslova postupak obiteljske medijacije mogao bi se provesti u cijelosti, kako je ranije opisano ili bi se s obzirom na postavljene ciljeve rada mogle koristiti medijacijske tehnike kako bi se potaknulo pregovaranje i dogovaranje među članovima obitelji uvjetno otpuštenih osuđenika. Također, probacijski službenici mogu uputiti obitelji uvjetno osuđenih osoba na postupak obiteljske medijacije.

S obzirom na prikazane mogućnosti obiteljske medijacije tijekom uvjetnog otpusta i značaj obiteljskih odnosa u životu čovjeka i na njihovu izvjesnu dugotrajnost potrebno je potaknuti razvoj obiteljske medijacije unutar probacijske službe. Iako je ovim radom opisana primjena obiteljske medijacije kod uvjetno osuđenih osoba, moguće je promišljati i o uključivanju obiteljske medijacije šire, u okviru svih sankcija u čijem izvršenju sudjeluju probacijski službenici. Pod tim vidom potrebno je u obrazovne sadržaje za probacijske službenike uključiti sadržaj kojim se senzibilizira službenike za prepoznavanje spornih obiteljskih pitanja te mogućnosti da se rješavaju u postupku obiteljske medijacije, kao i sa samim postupkom obiteljske medijacije. Također, potrebno je predvidjeti dostupnost obiteljskih medijatora u samom sustavu kako bi se olakšalo upućivanje i provedba medijacije za vrijeme trajanja sankcije. S obzirom da će u probacijskoj službi biti educiranih i licenciranih obiteljskih medijatora potrebno je i formalnim putem omogućiti i regulirati njihov rad s adekvatnim internim aktima.

LITERATURA

1. Breber, M. & Sladović Franz, B. (2014). Uvođenje obiteljske medijacije u sustav socijalne skrbi- perspektiva stručnjaka. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (1), 123-152.
2. Brkić, L. (2013). Djeca čiji su roditelji na izdržavanju kazne zatvora. *Socijalna politika i socijalni rad*.1 (1), 8-37.
3. CZSS (2014). Obiteljska medijacija. Posjećeno 6.2.2015. na mrežnoj stranici Centra za socijalnu skrb Zagreb: www.czss-zagreb.hr/sites/default/files/letak.pdf
4. Čulo Margaletić, A. (2021). Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija kao oblici obiteljskopravne pomoći obitelji u krizi. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, XII, 1. <https://doi.org/10.32984/gapzh.12.1.4>
5. Ćaćić, M., Gabelica Šupljika, M. i Katkić Stanić, T. (2020). *Važnost očuvanja obiteljskih odnosa za resocijalizaciju zatvorenika i zatvorenica*. Zagreb: Roditelji u akciji-Roda, https://www.roda.hr/media/attachments/udruga/dokumenti/brosure_lecti/vaznos-ocuvanja-obiteljskih-odnosa-prirucnik.pdf
6. Damjanović, I., Koić Puce, Z. i Klarić Baranović, S. (2004). Uvjetni otpust s izdržavanja kazne zatvora Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 11, 2.
7. Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća o određenim aspektima medijacije u građanskim i trgovačkim predmetima (2008/52). *Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters*.
8. DiZerega, M. (2010). Engaging Offenders Families in Reentry. Vera institute of Justice.
9. Izvješće Ministarstva pravosuđa i uprave o radu probacijske službe za 2020. godinu, Zagreb, 2021.
10. Kazneni zakon. *Narodne novine*, 125/11, 144/12.
11. Kjellstrand, J. M., & Eddy, J. M. (2011). Mediators of the effect of parental incarceration on adolescent externalizing behaviors. *Journal of Community Psychology*, 39, 551–565. doi:10.1002/jcop.20451.
12. Koren Mrazović, M., Koller Trbović N., Žižak, A. i Cvjetko, B. (2003). Izvansudska nagodba u Republici Hrvatskoj. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 39, 2, 211-222
13. Kovčo Vukadin, I. i Špero, J. (2015). Hrvatski probacijski sustav: postignuća i perspektive. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22(2), 671-715.
14. Kressel, K. (2014). The mediation of conflict: Context, cognition and practice. U: Coleman, P., T; Deutsch, M. & Marcus, E., C. (2014). *The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice*. San Francisco: *Jossey-Bass Publishers*, 817-848.

15. Kruhonja, K. i Mitchels, B. (2004). *Medijacija u zajednici: prikaz programa s primjerima radionica i radnim materijalima za trenere i trenerice*. Osijek: Centar za mir, nenasilje i ljudska prava.
16. Laklija, M., Kolega, M., Božić, T. i Mesić, M. (2011.). *Supervizijski stil i komunikacijski procesi u superviziji iz perspektive supervizora*. Ljetopis socijalnog rada, 18 (2), 365-382.
17. Majdak, M. (2018). Zaboravljena djeca-poteškoće vezane uz zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru. *Revija za socijalnu politiku*, 25 (1), 67-83.
18. Majstorović, I. (2017). Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija de lege lata i de lege ferenda. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, VIII, Posebni broj/2017
19. Maloić, S. i Rajić, S. (2012). Potreba i značaj razvoja suradnje probacijskog sustava i sustava socijalne skrbi u RH. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (1), 29-52.
20. Maloić, S., Ricijaš, N. i Rajić, S. (2012). Povijesni razvoj i modeli ranijeg otpusta zatvorenika: značaj za aktualnu hrvatsku kaznenopravnu praksu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20(2), 29-46.
21. Maloić, S. (2013). Suvremeni pristupi kažnjavanju kao determinante kvalitete života u obitelji, susjedstvu i zajednici-nove perspektive suzbijanja kriminala. *Kriminologija i socijalna integracija*, 21(2), 1-164.
22. Maloić, S. i Mažar, A. (2014). Pristupi i tehnike rada s ovisnicima u probaciji. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22(1), 211-239.
23. Maloić, S. i Ricijaš, N. (2014). Kompetencije i profesionalni razvoj probacijskih službenika. *Ljetopis socijalnog rada*., 21 (3), 511-540.
24. Maloić, S. (2020). Pojam i značaj poslijepenalne zaštite – koga štititi, zašto i kako?. *Kriminologija i socijalna integracija*, 28, 1, 11 — 46:
25. Maloić, S. (2020). Učinci zatvaranja člana obitelji na obitelj: važnost rada s obitelji zatvorenika. *Kriminologija i socijalna integracija*, 28 (2), 257-276.
26. Maloić, S. i Jandrić Nišević, A. (2020). Reintegracija zatvorenika u društvo – možemo li bolje?. *Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28, 1, 47-77. <https://doi.org/10.31299/ksi.28.1.3>
27. Markson, L., Losel, F., Souza K. i Lanskey, C. (2015). Male prisoners family relationships and resilience in resettlement. *Criminology and Criminal Justice*, 15 (4), 423-441.
28. Maršavelski, A., Ivanušić, K. (2021). Restorativna pravda u kaznenopravnoj teoriji i praksi. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 28, (2), 473-505.
29. Mejovšek, M. (2002). Uvod u penološku psihologiju. Jastrebarsko: Naklada Slap.

30. Ministarstvo pravosuđa, Uprava za zatvorski sustav (2012) *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2011. godinu*. Preuzeto s https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/uzs_za_2010..pdf
31. Ministarstvo pravosuđa - Uprava za zatvorski sustav i probaciju (2020). *Izvešće o radu probacijske službe za 2020. godinu*.
32. Murray, J., Farrington, D.P. i Sekol, I. (2012). Childrens antisocial behavior, mental helth, drug use and educational performance after perantel incarceration: a systematic review and metaanalysis. *Psihological bulletin*, 2, 175-210.
33. Nugent, B.i Pitts, S. (2009). Resettling Adult Offenders-a perfect opportunity for European Collaboration? *EuroVista*, 1(1), 38-43.
34. Neill, J. (2017). Women s Transitions from Custody in Northern Ireland- Time After Time? *Irish Probation Journal*, 14, 112-132.
35. Petrović, V. i Jovanić G.(2019). Obrazovanje osuđenih kao protektivni faktor u redukciji recidivizma. *Andragoške studije*, 1, 47-65.
36. Peurača, B. i Teršelić, V. (2004). *Medijacija: posredovanje u sukobima za uporne*. Osijek: Centar za mir, nenasilje i ljudska prava.
37. Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova, *Narodne novine*, 68/19.
38. Pravobranitelj za djecu (2012). *Izvešće o radu pravobraniteljice za djecu za 2011. godinu*.
39. Profaca, B. (2010). *Učinci izraženog roditeljskog sukoba tijekom razvoda na dijete*. U: D. Osmak- Franjić (ur.), *Djeca i konfliktni razvodi* (str. 77–93). Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
40. Seymour,C. (1998). Children with parents in prison: Child welfare policy, program and practice issue. *Child welfare league of America*, 78, 469-494.
41. Sladović Franz, B. (2005). Obilježja obiteljske medijacije. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (2).
42. Sladović Franz, B. (2009.). *Osnove interpersonalne komunikacije za socijalne radnike*. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.
43. Sučić, I., Knežević, M. i Matijaš, M. (2016). Majke u zatvoru - između propisanih i ostvarenih prava - istraživanje i teorijski pregled o položaju žena koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora i izazovima majčinstva. Publikacija koja je nastala u suradnji s Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar, u sklopu projekta MA#ME. Preuzeto s <https://bib.irb.hr/datoteka/855633.MAME.pdf>.
44. Thompson, P.J. i Harm, N.J. (2000) Parenting from prison: helping children and mothers. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 23, 61-81.
45. Travis, J., Solomon, A.L. i Waul, M. (2001). *From prison to home: The Dimensions and Consequences of Prisoner Reentry*. Washington, DC: Urban Institute.

46. Tuerk, E.H. i Booker Loper, A. (2006). Contact between incarcerated mothers and their children: Assessing parenting stress. *Journal of offender rehabilitation*, 43, 23-43.
47. Urbanc, K. (2006). *Izazovi socijalnog rada s pojedincem*. Zagreb: Alinea.
48. Urbanc, K. (2007). Smisao i obilježja postmodernog pristupa u socijalnom radu. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (1), 179 – 196.
49. Urbanc, K. (2020). Teorijski okviri za primjenu osnaživanja u medijaciji roditeljskih sukoba. *Ljetopis socijalnog rada*, 27, 2, 213-230, <https://doi.org/10.3935/ljsr.v27i2.359>
50. United Nations Office on Drugs and Crime (2012). *Introductory Handbook on the Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders*. New York: United Nations.
51. Vijeće Europe, Preporuka R (2018)8 Vijeća ministara državama članicama o restorativnoj pravdi u kaznenim stvarima
52. Volpe, M. R., & Lindner, C. (1991). *Mediation and probation: The presentence investigation*. *Mediation Quarterly*, 9 (1), 47–61.
53. Zakon o probaciji (2018). *Narodne novine*, 99/18.
54. Žižak, A. (2006). Nove mogućnosti u izvršavanju maloljetničkih sankcija. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13, 2, 795-806.
55. Žižak, A., Vizek Vidović, V. i Ajduković, M. (2012). *Interpersonalna komunikacija u profesionalnom kontekstu*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

SAŽETAK

Rad tematizira potencijal primjene obiteljske medijacije u rješavanju spornih pitanja unutar obitelji uvjetno otpuštenih osuđenika. Prikazani su uvjetni otpust, funkcioniranje probacijske službe kao i poteškoće u obitelji uvjetno otpuštenih osuđenika po otpustu iz zatvora odnosno kaznionice. U drugom dijelu rada razmatra se mogućnost rješavanja spornih pitanja postupkom obiteljske medijacije kroz prikaz primjera iz prakse autorice ovog specijalističkog rada. Provedbom obiteljske medijacije u okviru rada probacijskog službenika u dijelu rada s obiteljskim sukobima koji su permanentno prisutni u obiteljima uvjetno otpuštenih osoba postignut je sporazum oko nekih pitanja iz domene svakodnevnog funkcioniranja obitelji i brige za djecu. U radu se donosi zaključak kako postoji prilika za provedbu obiteljske medijacije u okviru probacijske službe i to na tri načina. Jedan je provedba cjelovitog postupka obiteljske medijacije na način da je provodi probacijski službenik dodatno educiran za provedbu obiteljske medijacije. Drugi je primjena medijacijskih tehnika u radu probacijskog službenika, dok se treći odnosi na upućivanje osuđenika i članova njihovih obitelji u obiteljsku medijaciju od strane probacijskih službenika koji u okviru obavljanja probacijskih poslova identificiraju sukobe koji se mogu rješavati u postupku obiteljske medijacije. Preporuča se u obrazovne sadržaje za probacijske službenike uključiti sadržaj o obiteljskoj medijaciji kao stručnoj intervenciji te na taj način senzibilizirati službenike za prepoznavanje spornih obiteljskih pitanja te mogućnosti da se isti rješavaju u postupku obiteljske medijacije.

Ključne riječi: obiteljska medijacija, probacijska služba, probacijski poslovi, rješavanje sukoba medijacijom.

ABSTRACT

This paper discusses the potential of applying family mediation in resolving disputes within the families of persons under conditional release. Functioning of the probation service, as well as difficulties in the families of person under conditional release after their release from prison or penitentiary are presented. In the second part of the paper, the possibility of resolving family disputes through the process of family mediation is considered through the presentation of example from the practice of the author of this paper. Family mediation could be part of the work of the probation officer dealing and facing with family conflicts that are permanently present in the families of person under conditional release sentenced to probation in three ways. One is the implementation of a complete family mediation procedure in such a way that it is carried out by a probation officer additionally educated to be family mediator. The second is the application of mediation techniques in the work of a probation officer, while the third refers to the referral of convicts and their family members to family mediation by probation officers who, within the framework of probation work, identify conflicts that can be resolved in the family mediation process. It is recommended to include content on family mediation as a professional intervention in the educations for probation officers, and in this way to sensitize officers to the recognition of disputed family issues and the possibility of resolving them in the family mediation process.

Keywords: family mediation, probation service, persons under conditional release.

PRILOG – IZJAVA O AUTORSTVU

IZJAVA O AUTORSTVU

Ja Helena Potočki izjavljujem da sam autorica završnog specijalističkog rada pod nazivom: *Uloga obiteljske medijacije u procesu rješavanja spornih obiteljskih pitanja kod uvjetno otpuštenih osuđenika.*

Potpisom jamčim:

- da je predloženi rad isključivo rezultat mog vlastitog rada
- da su radovi i mišljenja drugih autora/ica, koje koristim, jasno navedeni i označeni u tekstu, te u popisu literature.

U Zagrebu, 1. rujna 2023.

Potpis autorice: Helena Potočki